

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Diplomová práce

Deficity veřejných rozpočtů a ekonomický růst

Kateřina Ivančiová

© 2017 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Kateřina Ivančiová

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Deficity veřejných rozpočtů a ekonomický růst

Název anglicky

Public finance deficit and economic growth

Cíle práce

Cílem práce je provést rozbor vývoje veřejných výdajů a zhodnotit vliv fiskální politiky na makroekonomické indikátory, zejména pak růst hrubého domácího produktu a nezaměstnanost a to na příkladech Velké Británie a Francie.

Pro naplnění hlavního cíle práce budou stanoveny dílčí cíle:

- v rámci fiskální politiky je předmětem zkoumání výše (navyšování) veřejných výdajů a z toho plynoucí deficit veřejného rozpočtu,
- ověřit, zda při zvyšování veřejných investic financovaných deficitem dochází k takzvanému vytěsňovacímu efektu v důsledku zvýšení úrokové míry.
- provést komparaci vývoje veřejných výdajů a makroekonomických ukazatelů obou výše zmíněných subjektů.

Metodika

Metodicky lze práci rozdělit na tři hlavní části.

První část představuje současný stav řešené problematiky a je založena na studium vědeckých a odborných dokumentů týkající se zvolené problematiky.

Druhá část je postavena na vlastním výzkumu autorky. Odhad vlivu rozpočtových deficitů bude naplněn prostřednictvím analýzy dat ze statistické databáze OECD a statistických databází zvolených subjektů a zpracováním těchto dat prostřednictvím regresní analýzy. Výsledky této analýzy poté budou komparovány s teoretickými předpoklady vybraných ekonomických škol týkajících se problematiky veřejných rozpočtů a jejich vlivu na makroekonomické ukazatele.

U obou subjektů bude rovněž sledován vliv politického cyklu na výši veřejných výdajů a na jejich strukturu, zejména pak růst veřejných výdajů a pokles daňových příjmů závěrem funkčního období konkrétních politických reprezentací v dané zemi.

Definování relevantních závěrů a diskuse výsledků s ostatními autory představuje závěrečnou část práce.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran textu

Klíčová slova

Státní rozpočet, příjmy, výdaje, rozpočtové saldo, Keynes

Doporučené zdroje informací

- Barro, R. J., *Macroeconomics*. The MIT press, 1997. ISBN 978-0-262-02436-5
- GREINER, A., FINCKE, B. *Public Debt and Economic Growth*. Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2009, ISBN 978-3-642-01744-5.
- Checherita-Westphal, C. a Rother, P. The impact of high government debt on economic growth and its channels: An empirical investigation for the euro area. *European Economic Review* 56(7), p. 1392 – 1405, <http://dx.doi.org/10.1016/j.euroecorev.2012.06.007>
- KEYNES, J. M. *Tract on Monetary Reform*. London:Macmillan. ISBN 0521220963
- Panizza, U., Presbitero, A. F. Public debt and economic growth: Is there a causal effect? *Journal of Macroeconomics*, 41, p. 21 – 41, <http://dx.doi.org/10.1016/j.jmacro.2014.03.009>
- SOJKA, M. *Dějiny ekonomických teorií*. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. ISBN 978-80-87109-21-2.
- STIGLER, G. *The Theory of Economic Regulation*, *The Bell Journal of Economics and Management Science*, Spring 1971
- Teles, V. K., Mussolini, C. C. Public debt and the limits of fiscal policy to increase economic growth. *European Economic Review*, 66 (2), p. 1 – 15, <http://dx.doi.org/10.1016/j.euroecorev.2013.11.003>
-

Předběžný termín obhajoby

2016/17 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Irena Benešová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomiky

Elektronicky schváleno dne 5. 1. 2017

prof. Ing. Miroslav Svatoš, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 26. 1. 2017

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 30. 03. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Deficity veřejných rozpočtů a ekonomický růst" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31.3.2017

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Ireně Benešové, Ph.D., za zkušené vedení diplomové práce, věcné připomínky a cenné rady a ráda bych ji touto cestou doporučila mladším kolegům z řad studentů, nebudou-li si jisti svým výběrem při volbě vedoucího diplomové práce.

Deficity veřejných rozpočtů a ekonomický růst

Souhrn

Cílem práce bylo identifikovat vztah mezi saldem státního rozpočtu a vývojem HDP, přičemž byla určena intenzita tohoto vztahu a jeho forma. Cíle bylo dosaženo prostřednictvím korelační a regresní analýzy. Jako subjekty byly zvoleny Francie, Velká Británie a Nový Zéland. Pozornost byla věnována rovněž vlivu politického cyklu na vývoj výdajů státního rozpočtu.

Teoretická část práce byla založena na prostudování odborné literatury zabývající se problematikou fiskální politiky. Pozornost byla věnována teoretickým konceptům několika ekonomických škol zabývajících se hospodářskou politikou, účinností fiskální politiky a problematikou deficitu státního rozpočtu a jeho vlivu na makroekonomické veličiny.

Výsledkem provedené korelační a regresní analýzy dat zkoumaných subjektů bylo prokázání středně silné až velmi silné závislosti mezi saldem státního rozpočtu a ekonomickým růstem. Závěrem regresní analýzy pak byla formulace vztahu nepřímé úměrnosti mezi negativním saldem státního rozpočtu, čili deficitem a ekonomickým růstem v dlouhém období.

Klíčová slova: deficit, saldo, státní rozpočet, hospodářská politika, fiskální politika, státní výdaje, hrubý domácí produkt, politický cyklus

State budget deficits and economic growth

Summary

The aim of the thesis was to identify the relation between the balance of state budget and GDP growth, which was determined by the intensity of this relationship and its form. The aim has been achieved by correlation and regression analysis. France, Great Britain and New Zealand were chosen as subjects. Attention was also focused on the influence of political cycle on the development of state budget expenditures.

The theoretical part of the work was based on a study of scientific literature concerning with the problematic of fiscal policy. Attention was paid to the theoretical concepts of several business schools dealing with economic policy, effective fiscal policy and the issue of the budget deficit and its impact on macroeconomic variables.

The result of the correlation and regression analysis examined data subjects showed moderate to very strong dependency between the balance of the state budget and economic growth. Conclusion of regression analysis was then formulation of the inverse proportion of the negative balance of the state budget (deficit) and economic growth in the long term.

Keywords: deficit, balance, state budget, economic policy, fiscal policy, government spending, gross domestic product, political cycle

Obsah

1	Úvod	11
2	Cíl práce a metodika	13
2.1	Cíl práce	13
2.2	Metodika	14
3	Literární řešerše	16
3.1	Hospodářská politika	16
3.1.1	Fiskální politika	16
3.1.2	Státní rozpočet	19
3.1.3	Deficit státního rozpočtu	21
3.1.4	Veřejný dluh	25
3.2	Teoretické koncepce hospodářské politiky	26
3.2.1	Keynesiánský přístup	26
3.2.2	Neokinesiánství	27
3.2.3	Postkinesiánství	29
3.2.4	Monetaristický přístup	30
3.2.5	Nová klasická ekonomie	32
3.2.6	Ekonomie strany nabídky	33
3.2.7	Škola veřejné volby	35
3.2.8	Nová institucionální ekonomie	36
3.2.9	Teorie politického cyklu	36
4	Vlastní práce	41
4.1	Francie	41
4.1.1	Základní charakteristika Francie	41
4.1.2	Hospodářská politika Francie mezi lety 1981-2015	44
4.1.3	Regresní analýza - Francie	50
4.2	Velká Británie	53
4.2.1	Základní charakteristika Velké Británie	53
4.2.2	Hospodářská politika Velké Británie 1979-2015	56
4.2.3	Regresní analýza - Velká Británie	63
4.3	Nový Zéland	65
4.3.1	Základní charakteristika Nového Zélandu	65
4.3.2	Hospodářská politika Nového Zélandu	68
4.3.3	Regresní analýza – Nový Zéland	77
4.4	Shrnutí a diskuze	80
5	Závěr	86
7	Seznam použitých zdrojů	89

Seznam grafů

Graf 1 - Lafferova křivka	34
Graf 2 - Vývoj státních výdajů ve Francii 1981-2014	48
Graf 3 - Výsledky regresní analýzy Francie	51
Graf 4 - Vývoj HDP a salda státního rozpočtu ve FR 1979-2015	52
Graf 5 - Vývoj státních výdajů ve VB 1979-2014	61
Graf 6 - Výsledky regresní analýzy Velké Británie	63
Graf 7 - Vývoj HDP a salda státního rozpočtu ve VB 1979-2015.....	64
Graf 8 - Vývoj státních výdajů Nový Zéland 1984-2015	75
Graf 9 – Výsledky regresní analýzy - Nový Zéland	78
Graf 10 - Vývoj HDP a salda státního rozpočtu – NZ 1979-2015.....	79
Graf 11 - Výdaje a příjmy státního rozpočtu -srovnání	82
Graf 12 – Vývoj růstu reálného HDP - srovnání	83

Seznam schémat

Schéma 1 - Příjmy státního rozpočtu	20
---	----

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Fiskální multiplikátory.....	18
Tabulka 2 – Výsledky prezidentských voleb ve Francii 1981-2012.....	44
Tabulka 3 – Výsledky voleb ve Velké Británii 1979 – 2015.....	57
Tabulka 4 - Výsledky voleb na Novém Zélandu 1984-2014.....	69

1 Úvod

Problematika veřejných financí a deficitů veřejných rozpočtů v důsledku globální finanční krize započaté v roce 2008 a navazující dluhové krize Evropě dostala do popředí zájmu širší veřejnosti. Deficitní způsob hospodaření a neustále se navyšující veřejný dluh je od konce druhé světové války až po současnost označován za průvodní jev hospodaření rostoucí ekonomiky a je politickými elitami obhajován jako nutnost k oživení ekonomiky či zachování životní úrovně občanů, jež je podmíněna širokou škálou veřejných výdajů. Poslední ekonomická krize poukázala na skutečnost, že deficitní hospodaření by mělo mít krátkodobý charakter a z dlouhodobé perspektivy je nutno veřejný dluh umořovat, k čemuž v praxi zpravidla nedochází. Vystává tedy otázka, jak deficitní hospodaření ovlivňuje vývoj ekonomiky, je-li praktikováno dlouhodobě.

Práce bude rozdělena do dvou hlavních kapitol, přičemž první z nich bude naplňovat dílčí cíl vytvoření teoretické báze pro zkoumání fiskální politiky a deficitu státního rozpočtu a jeho vlivu na makroekonomický vývoj. Na ten je v rámci odborné literatury nahlíženo z odlišných úhlů pohledu, který je buďto pozitivní, reprezentovaný J. M. Keynesem, v praxi blízký politice levicových vlád, kdy deficit z krátkodobého hlediska není chápán jako negativní, dále pohled neutrální, založený na předpokladu ricardiánské ekvivalence, která v konečném důsledku vliv deficitu popírá a negativní, typický po klasickou ekonomii. Stejně tak se různí i postoj k účinnosti fiskální politiky jako takové, přičemž empirické poznatky nepřinášejí jednoznačné závěry o správnosti a žádná z teorií nebyla doposud přijímána bez výhrad.

Další část práce bude zaměřena na naplnění hlavního cíle práce, kterým je identifikovat vztah mezi saldem státního rozpočtu a vývojem HDP v případech Francie, Velké Británie a Nového Zélandu, přičemž subjekty byly záměrně zvoleny jako zástupci různých koncepcí hospodářské politiky ve snaze komplexněji posoudit vliv fiskální politiky na vývoj HDP. Francie byla zvolena jakožto zástupce intervencionistické koncepce s patrným vlivem myšlenek J. M. Keynesa, dále Velká Británie, jako představitel neokonzervativní koncepce a Nový Zéland, jako příklad radikální ekonomické restrukturalizace inspirované novou klasickou ekonomii a chicagskou školou. Cíle bylo dosaženo prostřednictvím korelační a regresní analýzy dat z databáze World Bank.

Analýzy byly provedeny na souboru dat tvořeném průměrnými hodnotami salda státního rozpočtu za funkční období jednotlivých vlád a souboru hodnot celkových změn HDP za tato období ve snaze omezit vliv efektu zpoždění a lépe reflektovat hospodářskou politiku těchto vlád jako celek. Pro ověření, zda tímto došlo ke zpřesnění analýzy, byla provedena korelační analýza souboru průběžných hodnot. Práce se pokouší zohlednit komplexnost dané problematiky prostřednictvím vytyčení dílčího cíle – zkoumání vlivu politického cyklu výši veřejných výdajů, konkrétně pak, zda dochází ke zvyšování výdajů závěrem funkčních období jednotlivých vlád.

Byť jsou veřejné rozpočty poměrně často skloňovaným tématem, došlo v souvislosti s dluhovou krizí započatou v roce 2008 k vyvolání otázky, zda je věnována dlouhodobě deficitnímu stylu hospodaření současných vlád dostatečná pozornost. Bez ohledu na odlišné pojetí jednotlivých ekonomických teorií na vliv schodkového stylu hospodaření na hospodářský vývoj je pro ně společný předpoklad krátkodobého charakteru tohoto stylu hospodaření a umoření dluhu v dlouhodobém horizontu, což je však při praktikování hospodářské politiky často opomíjeno.

Autorka práce si plně uvědomuje komplexnost výzkumného problému a nemá ambice poskytnout jasné řešení dané problematiky, nicméně může přispět k jejímu objasnění.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem práce je identifikovat vztah mezi saldem státního rozpočtu a vývojem HDP u subjektů Francie, Velké Británie a Nového Zélandu přičemž je určena forma tohoto vztahu a jeho intenzita, čehož bylo dosaženo pomocí korelační analýzy a regresní analýzy dat z databáze World Bank. Kritériem pro výběr subjektů byl jejich rozdílný přístup k problematice formulace fiskální politiky od 80. let 20. století až do současnosti, přičemž Francie byla zvolena jako zástupce koncepce státního intervencionismu s patrným vlivem myšlenek J. M. Keynesa, Velká Británie jako zástupce neokonzervativní hospodářské politiky s patrným vlivem monetarismu a Nový Zéland jako příklad radikální reformace hospodářské politiky inspirované novou klasickou ekonomikou a chicagskou školou, kde v roce 1994 došlo k uzákonění vyrovnanosti státního rozpočtu. Na základě jejich rozdílného přístupu k fiskální politice jednotlivých subjektů lze komplexněji posoudit její vliv na ekonomický růst.

Dílčím cílem práce je posouzení vlivu politického cyklu na vývoj výdajové strany státního rozpočtu. Jeho vliv je zkoumán prostřednictvím posuzování vývoje úrovně vládních výdajů, respektive jejich procentuálního poměru vůči HDP se zaměřením na jejich zvyšování na konci funkčního období jednotlivých vlád. Ve snaze eliminovat mylnou interpretaci vývoje vládních výdajů bylo hodnocení provedeno v kontextu soudobé hospodářské situace.

Dalším dílčím cílem, který bude naplněn v teoretické části práce, je vytvoření teoretické báze pro zkoumání problematiky fiskální politiky a vytvoření komplexního přehledu o pohledech na její účinnost a fungování ve snaze identifikovat pravděpodobnost existence souvislosti mezi deficitem státního rozpočtu a ekonomickým růstem. Pozornost bude dále věnována teoretickým konceptům různých ekonomických škol zabývajících se hospodářskou politikou, účinností fiskální politiky a problematikou deficitu státního rozpočtu.

2.2 Metodika

Cíle práce bude dosaženo prostřednictvím korelační a regresní analýzy sekundárních dat z databáze World Bank. Účelem výše jmenovaných analýz je popis vlastností vztahu těchto dvou proměnných. Korelační analýza slouží k určení míry asociace dvou proměnných. Měření korelace bylo provedeno pomocí Pearsonova korelačního koeficientu r , který značí sílu lineární závislosti dvou závisle proměnných (HENDL 2012).

Rovnice 1 – Pearsonův korelační koeficient

$$s_{xy} = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{n - 1}$$

$$r_{xy} = \frac{s_{xy}}{s_x s_y}$$

Zdroj: Hendl, 2012

Tento koeficient může nabývat hodnot v intervalu $-1 \leq r \leq 1$, kde jeho krajní hodnoty značí absolutní závislost. Korelační analýza byla provedena na průměrných hodnotách salda státního rozpočtu za konkrétní volební období za posledních přibližně 30 let a hodnotách celkové změny HDP za jednotlivá funkční období. Průměrných hodnot bylo záměrně užito ve snaze lépe reflektovat fiskální politiku jednotlivých vlád jako celek. Provedení analýzy na průměrných hodnotách za jednotlivá funkční období rovněž eliminuje efekt zpoždění vlivu určující proměnné na proměnnou závislou. Pro srovnání je u jednotlivých subjektů rovněž provedena regresní analýza průběžných hodnot. Výsledky těchto dvou analýz jsou následně porovnány a výsledky hovoří ve prospěch vyšší přesnosti analýzy provedené na průměrných hodnotách.

Jelikož korelační koeficient není ani při velmi silné lineární závislosti úplným popisem vztahu dat, je dále užita regresní analýza pro stanovení rovnice přímky tohoto vztahu. Pomocí této analýzy je stanoven vztah těchto dvou proměnných pomocí rovnice ve tvaru $y = a + bx$, kde x a y jsou navzájem závislé proměnné, jejichž vztah se pokoušíme určit, přičemž hodnoty a a b byly určeny pomocí metody nejmenších čtverců (HENDL 2012).

Rovnice 2 – Regresní přímka metodou nejmenších čtverců

$$s^2 = \sum e_i^2 = \sum (y_i - a - bx_i)^2$$

$$b = \frac{s_y}{s_x}, a = \bar{y} - b\bar{x}$$

Zdroj: Hendl, 2012

U obou subjektů bude rovněž sledován vliv politického cyklu na výši veřejných výdajů. Prostřednictvím komparace výše vládních výdajů s fází politického cyklu bude potvrzena či vyvrácena domněnka předpokládající tendenci zvyšovat vládní výdaje ke konci funkčního období s cílem ovlivnit volební preference voličů.

3 Literární rešerše

V následující části diplomové práce bude provedena syntéza informací získaných v odborné literatuře zabývající se problematikou hospodářské politiky s důrazem na politiku fiskální. Popsána též bude problematika deficitu státního rozpočtu, jeho příčiny a důsledky a rozdílné přístupy k této problematice napříč názorovým spektrem.

3.1 Hospodářská politika

Hospodářskou politiku lze vymezit jako soubor opatření státu v jednotlivých oblastech ekonomické reality. Též soubor cílů státu v oblasti hospodářství a nástrojů k jejich dosažení. Mezi cíle hospodářské politiky pak patří usilování o zvýšení efektivnosti v alokaci výrobních faktorů v rámci tržního mechanismu (antimonopolní regulace, strukturální politika), přerozdělení důchodů a též podpora stabilního rozvoje národního hospodářství a rozvíjení schopností tržního mechanismu překonávat tržní výkyvy a vracet se do rovnovážného stavu. Úspěšné naplňování výše popsaných cílů je podmíněno přijímáním opatření, které působí na růst reálného produktu při zajištění cenové stability a dostatečné zaměstnanosti a rovnovážné platební bilance národního hospodářství se zahraničním (BRČÁK a SEKERKA 2010).

Nástroje, prostřednictvím kterých dochází v rámci hospodářské politiky k naplňování výše popsaných cílů lze rozdělit do dvou základních skupin a to na *fiskální* a *monetární* (SAMUELSON a NORDHOAUS 2013). Hospodářská politika je výsledkem kombinace obou výše zmíněných, které se vzájemně doplňují a vytváří tzv. *fiskálně-monetární mix*, který představuje relativní váhu fiskální a monetární politiky a jejich dopad na ekonomiku jako takovou (SAMUELSON a NORDHOAUS 2013). Tato práce se zabývá politikou fiskální, neboť ve většině vyspělých zemí je monetární politika řízena samostatným, na vládních institucích nezávislým orgánem.

3.1.1 Fiskální politika

Fiskální politika je soustava kroků a nástrojů činěných vládou ve snaze ovlivnit vývoj ekonomiky prostřednictvím veřejných rozpočtů. Operuje s nastavením úrovně vládních příjmů a výdajů s cílem snížení ekonomických výkyvů (stabilizace ekonomiky)

při udržení hospodářského růstu, vysoké zaměstnanosti bez vysoké inflace (SAMUELSON a NORDHOAUS 2013, BRČÁK a SEKERKA 2010). V posledních desetiletích je součástí cílů fiskální politiky ovlivňování vývoje a výše veřejného dluhu (jeho snižování) (PEKOVÁ 2008).

Při formulování fiskální politiky je třeba brát v potaz tzv. *consistency framework* Ananda van Wijnbergena z něhož vyplývá nutnost konzistence fiskálních cílů s ostatními makroekonomickými cíly (růst HDP, nízká inflace, vyrovnanost národních účtů), což je obtížné, neboť cíle mohou být vzájemně nekonzistentní. Autoři připouští prostor pro cílovaný deficit nebo cílovanou inflaci (AGÉNOR 2000).

Vzhledem k tomu, že dosažení jednotlivých cílů si může vzájemně odporovat, je nutné, aby mezi nimi byla stanovena priorita, což je primárně politickou otázkou. Jedním z hlavních problémů politizace veřejných financí je kontinuita přijímaných rozhodnutí (tudíž i dosažení stanovených cílů) plynoucí z periodické změny rozhodujícího subjektu. To též vede k anonymizaci přijímaných rozhodnutí. Dalším negativním důsledkem je provázanost s politickým cyklem. (DVOŘÁK 2008).

Opatření fiskální politiky jsou prováděna dvěma způsoby a to buď jednorázově, prostřednictvím tzv. *diskrečních opatření*, jako např. změny výše vládních výdajů nebo změny daňového systému či dlouhodobě prostřednictvím tzv. *vestavěných stabilizátorů*, které sami působí na úroveň agregátních výdajů. Fungují automaticky při změně HDP. Jejich účelem je zajistit, aby disponibilní důchod klesal méně, než HDP. Těmito jsou například progresivní daně, pojistné na státní politiku nezaměstnanosti a další (HAMERLÍKOVÁ a MAAAYTOVÁ 2007).

Typy fiskální politiky lze dle jejího cíle rozdělit na expanzivní a restriktivní. *Expanzivní fiskální politika* si za cíl klade zvýšení HDP a snížení nezaměstnanosti, k čemuž jako nástroje využívá růst výdajů státního rozpočtu (přímý nástroj) a snížení daní (nepřímý nástroj). Důsledkem je finanční nerovnováha (schodek). *Restriktivní fiskální politika* si klade za cíl snížení inflace (i za cenu snížení růstu HDP), čehož dosahuje prostřednictvím snížení výdajů státního rozpočtu či zvýšení příjmů (zejména daňových). Důsledkem je také finanční nerovnováha (přebytek) (PEKOVÁ 2008).

Na účinnost fiskální politiky mají vliv následující efekty: multiplikační a vytěšňovací. Multiplikační efekt lze vyjádřit pomocí tzv. *multiplikátoru*, který vyjadřuje

kvantitativní vztah mezi přírůstkem exogenní veličiny (výdaje, daně) a přírůstkem reálného produktu (endogenní veličiny). Významnými fiskálními multiplifikátory jsou výdajový, daňový a multiplifikátor vyrovnaného rozpočtu. (PEKOVÁ 2008).

Výdajový multiplifikátor k_g vyjadřuje závislost mezi přírůstkem výdajů státního rozpočtu a násobným přírůstkem reálného produktu. Je založen na předpokladu, že v důsledku zvýšení vládních výdajů dochází ke zvýšení agregátní poptávky po zboží a službách, též dojde ke zvýšení zaměstnanosti a zisků, čili opětovnému zvýšení poptávky a celkový efekt počátečních vládních výdajů je pak vyšší, než prvotní vládní investice (MANKIW 2000) *Daňový demultiplifikátor k_t* udává změnu reálného produktu při změně daní o jednotku. Jeho hodnota je záporná, jelikož zvýšení daní působí snížení reálného produktu (a opačně). *Multiplifikátor vyrovnaného rozpočtu k_b* udává změnu reálného produktu při jednotkové změně výdajů i daňových příjmů, kdy $k_b = k_t + k_g = 1$, tedy rozpočet je vyrovnaný. Fiskální dopad je zpravidla expanzivní.

Vzorce těchto multiplifikátorů jsou přehledně shrnuty v následující tabulce č. 1.

Tabulka 1 – Fiskální multiplifikátory

	Výdajový multiplifikátor	Daňový demultiplifikátor	Multiplifikátor vyrovnaného rozpočtu
Uzavřená ekonomika	$k_g = \frac{1}{1 - b}$	$k_t = \frac{-b}{1 - b}$	$k_b = \frac{1 - b}{1 - b}$
Otevřená ekonomika	$k_g = \frac{1}{1 - b + m}$	$k_t = \frac{-b}{1 - b + m}$	$k_b = \frac{1 - b}{1 - b + m}$
S důchodovým zdaněním	$k_g = \frac{1}{1 - b(1 - t) + m}$	$k_t = \frac{-b}{1 - b(1 - t) + m}$	$k_b = \frac{1 - b}{1 - b(1 - t) + 1}$

Zdroj: vlastní zpracování dle (PEKOVÁ 2008)

Kde: b = mezní sklon ke spotřebě, t = indukované daně (jejich velikost závisí na výši důchodu, např. důchodové), m = mezní sklon k importu.

Vytěšňovací efekt je důsledkem zvýšení úrokové míry, ke kterému dochází v důsledku zvýšení vládních výdajů, které vede ke zvýšené poptávce po penězích, jako logický důsledek zvýšení příjmu domácností. Zvýšení úrokové míry vede k vytěšnění

soukromých investic (MANKIW 2000). Zároveň je nutné zmínit tzv. *Ricardiánskou ekvivalenci*, která předpokládá, že jedinec bere v úvahu nejen své současné ale i budoucí příjmy (též výdaje), tudíž zvýšení příjmu domácností způsobené navýšením vládních výdajů nevede ke zvýšení poptávky, jelikož spotřebitel předpokládá, že bude tyto muset v budoucnu uhradit ze svých daní. Ricardiánská ekvivalence předpokládá, že deficit i daně mají na spotřebu domácností stejný efekt (AGÉNOR 2000).

3.1.2 Státní rozpočet

Základním nástrojem fiskální politiky je rozpočtová soustava. Ta je soustavou veřejných rozpočtů, které představují soustavu centralizovaných peněžních fondů koncentrovaných do rukou státu za určité období na principu nenávratnosti a neekvivalentnosti. Vrcholným nástrojem finanční politiky státu je státní rozpočet. Dále sem patří územní rozpočty obcí a krajů a státní účelové fondy (dopravní fond, fond infrastruktury apod.) (BRČÁK a SEKERKA 2010). Státní rozpočet je tedy vrcholný centralizovaný peněžní fond a zároveň finanční plán na rozpočtové období, jež zahrnuje tzv. rozpočtovou závěrku, čili bilanci dosažené úrovně příjmů a výdajů (HAMERLÍKOVÁ a MAAYTOVÁ 2007, MUELLER 1997). Je ekonomickým vztahem souvisejícím se shromažďováním a rozdělováním peněžních prostředků (ŠELEŠOVSKÝ a BAKOŠ 2004).

Státní rozpočet plní několik funkcí, prostřednictvím kterých řeší tržní selhání. Mezi tradiční funkce patří *alokační*, která spočívá v nalezení hospodárného, účelného a efektivního způsobu poskytování veřejných služeb, další z nich je *redistribuční*, zabývající se solidárním přerozdělováním důchodů, dále *stabilizační*, sloužící ke stabilizaci makroekonomických veličin, zejména hospodářského růstu a zaměstnanosti, která vychází z keynesiánské teorie cyklicky vyrovnaného rozpočtu a působí proti negativním důsledkům výkyvů v rámci hospodářského cyklu. Mezi nové funkce státního rozpočtu patří tzv. *regulační* funkce, která prostřednictvím přímých zásahů do soukromého sektoru pomocí regulace mezd, cen a zaměstnanosti stabilizuje nerovnovážený vývoj ekonomiky. Další funkcí je funkce *kontrolní*, která je projevem zájmu o kontrolu výdajové a příjmové a strany státního rozpočtu. Novou funkcí je *stimulační*, která je plněna například

prostřednictvím změny sazby daně stimulovat ekonomickou aktivitu v oblasti investic (MANKIW 2002, PEKOVÁ 2008).

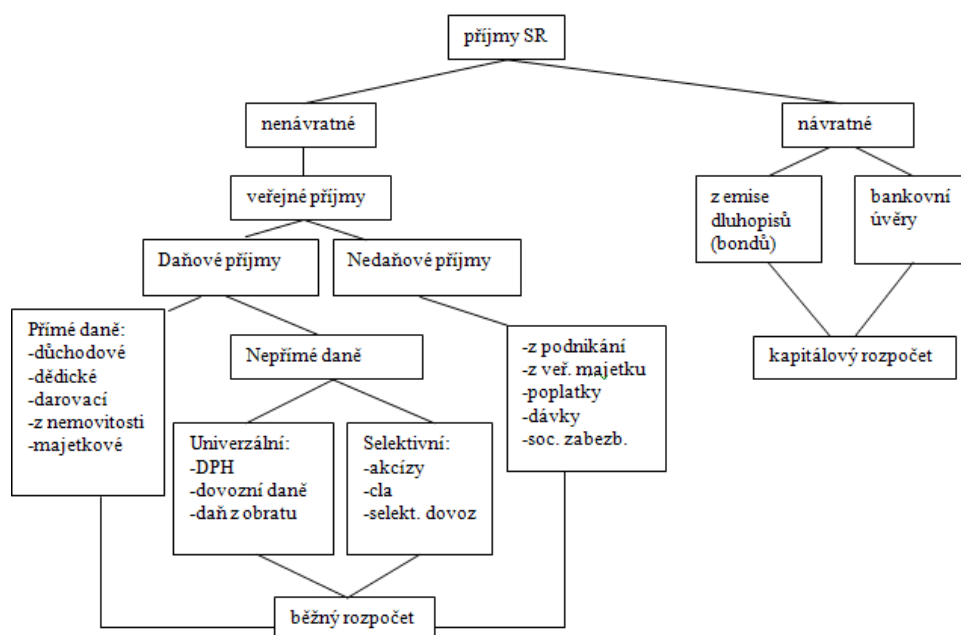
Důležitým aspektem státního rozpočtu je jeho struktura. Pro správné uchopení problematiky rozpočtového deficitu, respektive těžiště jeho vzniku je třeba chápat jeho skladbu a to jak z hlediska příjmových tak výdajových složek.

Příjmy státního rozpočtu

Prostřednictvím fiskální politiky lze ovlivnit výši příjmů obyvatel, respektive jaký podíl příjmu domácností může být vynaložen na celkovou spotřebu, která v současné době hraje nejvýznamnější roli při tvorbě HDP. Prostřednictvím daní též dochází k ovlivnění ceny zboží a výrobních faktorů a tím i chování ekonomických subjektů (SAMUELSON a NORDHOAUS 2013)

Následující schéma č. 1 přehledně ilustruje komplexní problematiku příjmů státního rozpočtu.

Schéma 1 - Příjmy státního rozpočtu

Zdroj: (LIŠKA 2002)

Rozpočtové výdaje

Prostřednictvím výdajů lze mimo jiné ovlivnit relativní velikost soukromého a veřejného sektoru. Do značné míry též ovlivňují celkovou úroveň výdajů v ekonomice a prostřednictvím toho také výši HDP (SAMUELSON a NORDHOAUS 2013). Vládní výdaje mohou též pozitivně ovlivnit investice soukromého sektoru, kdy v důsledku zvýšené poptávky soukromý sektor zvýší poptávku po investičních statcích (MANKIWI 2000).

Rozpočtové výdaje lze shrnout do následujících kategorií:

- transferové platby domácnostem
- vládní nákupy v podobě financování běžných i investičních výdajů ve zdravotnictví, školství, sociálních službách, kultuře, státní správě, infrastruktuře, komunikacích, ochraně a bezpečnosti,
- transferované platby podnikům v podobě subvencí,
- vyplácený nárok z veřejného dluhu

(FRIEDMAN 1997).

3.1.3 Deficit státního rozpočtu

Celková suma příjmů a výdajů do státního rozpočtu určuje jeho saldo. Pokud se rozpočtové příjmy rovnají výdajům a saldo je tedy nulové, jedná se o vyrovnaný rozpočet. Rozpočtový přebytek nastane logicky v případě vyššího objemu veřejných příjmů než výdajů a pokud výdaje rozpočtu přesahují jeho příjmy – saldo je v záporných hodnotách, hovoříme o schodku či deficitu státního rozpočtu (SOJKA 1996).

Barro uvádí, že: *„Rozpočtovým deficitem se rozumí rozdíl mezi celkovými hotovostními výdaji včetně úroků a celkovými hotovostními příjmy, daňovými i nedaňovými s vyloučením úvěrových příjmů. Schodek je stejně jako přebytek rozpočtu projevem krátkodobé fiskální nerovnováhy, která se vyznačuje existencí pohledávek vůči budoucím daňovým příjmům, kdy dochází k přerozdělování dosud nevytvořených zdrojů.“* (BARRO 1997). Rozpočtový deficit vyjadřuje tokový pohled na veřejné finance,

odráží pohyb tokových veličin. Neodráží celkový stav veřejných financí, ale jen prostředků, procházejících státním rozpočtem (STIGLER 1971).

Převážná část vládních výdajů je fixována a dá se měnit jen velmi nesnadno. Vzhledem k charakteru příjmové strany rozpočtu, která je odvislá od výše národního důchodu, je každoročně vyrovnaný rozpočet těžko proveditelný. Kdyby byl splněn předpoklad vyrovnanosti rozpočtu a výdajová strana rozpočtu se přizpůsobovala cyklickým výkyvům, byly by to do značné míry destabilizující a došlo by ke zvýšení mezního sklonu ekonomiky ke spotřebě. Žádoucí je rozpočet dlouhodobě vyrovnaný, který se snaží vyvarovat negativním důsledkům deficitu a též dlouhodobému nárůstu vládních výdajů (nárůst v době recese za současného nesnížení v době konjunktury). Cyklicky vyrovnaný rozpočet (dlouhodobě vyrovnaný) však dává prostor vlivu politického cyklu na strukturu i výši vládních výdajů (SLANÝ 2003).

Příčiny vzniku deficitu

Rozpočtový deficit lze dle příčiny jeho vytváření uchopit buď jako tzv. aktivní - vytvářený cíleně politickými rozhodnutími, či pasivní - na politických rozhodnutích nezávislý (DVOŘÁK 2008).

Aktivní schodek vláda používá jako nástroj své fiskální politiky a je tedy nezávislý na hospodářském výsledku. Příčiny vzniku aktivního schodku jsou dle Stieglera následující:

- *vládní populismus*, kde se projevuje politický cyklus, v rámci něhož se snaží vládnoucí strana snížením daní či zvýšením veřejných výdajů ovlivnit veřejné mínění a tím dosáhnout svého znovuzvolení,
- *expanzivní fiskální politika*, která je v souladu s keynesiánskou teorií aktivní hospodářské politiky - vláda se snaží stabilizovat ekonomický růst země a snížit nezaměstnanost,
- *snaha rozložit daňovou zátěž mezi více generací*,
- *časové rozložení důsledků výdajového šoku*, kde v krátkém období je nemožné zajistit vyšší daňové příjmy

(STIGLER 1971).

Druhou možností je *pasivní* neboli *cyklický deficit*, který je zapříčiněn exogenními faktory, které způsobí buď snížení příjmů či zvýšení výdajů veřejného rozpočtu. Mezi příčiny vzniku cyklického schodku může patřit výdajový šok (zvýšení ceny surovin), mimořádné události, hospodářský pokles či rostoucí úrok z veřejného dluhu (STIGLER 1971).

Dle neoklasiků i keynesiánců by měl deficit vznikat cyklicky, ve skutečnosti je od 70 let trvalým jevem. Prostřednictvím ekonomických příčin lze toto vysvětlit jen obtížně. Celá řada teorií upřednostňuje politické a institucionální faktory. Mezi nejčastěji zmiňované politické příčiny patří výčet výše popsaných příčin aktivního schodku státního rozpočtu doplněný o tzv. *negativní strategické chování*, které se projevuje u vlád s nižší pravděpodobností znovuzvolení, z níž plyne nižší fiskální disciplína či dokonce snaha poškodit konkurenční stranu (DVOŘÁK 2008).

Důsledky deficitu

Z existence rozpočtového deficitu plyne celá řada důsledků, které lze rozčlenit do dvou základních skupin a to na rozpočtové neboli finanční a fiskální, neboli makroekonomické.

Finanční konsekvence deficitu lze v rámci krátkého období vnímat jako pozitivní, na rozdíl od období dlouhého. V krátkém období jeho výhoda spočívá v uvolnění vazby výše veřejných výdajů na výši daní, čehož lze využít pro financování veřejných investic v případě, že míra výnosu projektu je vyšší než úroková míra dluhu, v případech eliminace negativních důsledků působení exogenních faktorů - vyrovnání změny na jedné straně rozpočtu v důsledku šoku (recese, daňová reforma, katastrofy). V obou výše zmíněných případech by tento deficit měl být dočasného charakteru. Pouze krátkodobá rozpočtová nerovnováha se může projevit pozitivním efektem. Z dlouhodobého hlediska je finanční důsledek negativní, jelikož je nutné ho krýt, přičemž při převládajícím dluhovém krytí dochází k růstu úrokové zátěže, tudíž i zvyšování objemu rozpočtových výdajů (DVOŘÁK 2008, MANKIW 2002).

Problematiku makroekonomických důsledků deficitu lze posuzovat z mnoha úhlů pohledu. Tři hlavní jsou *neoklasický*, *keynesiánský* a *neoricardiánský*. Tyto názorové proudy lze odlišit na ty, které uznávají zásadní makroekonomické důsledky rozpočtového deficitu a to neoklasický a keynesiánský, zatímco ricardiánský účinky deficitu

na makroekonomickou situaci popírá. Neoklasický názor pak prokazatelné konsekvence deficitu považuje za negativní a jako takový ho neschvaluje, zatímco keynesiánská teorie posuzuje důsledky deficitu v krátkém období jako pozitivní a proto ho v některých případech schvaluje (DVOŘÁK 2008).

V dlouhém období pravidelný deficit a tím naakumulovaný veřejný dluh může ovlivnit celkový výstup a bohatství ekonomiky. Výkon ekonomiky je v dlouhém období určován produkční kapacitou, která je částečně určena zásobou kapitálu, která roste pomaleji než při vyrovnaném rozpočtu, jelikož deficity snižují investice, v důsledku čehož mohou být limitovány výrobní možnosti ekonomiky. Dlouhodobé deficitní financování vede též k odlivu aktiv do zahraničí, jelikož zahraniční investoři získávají větší objem dluhopisů, nemovitostí a majetku, což vede k poklesu příjmu residentů (úroky, nájmy výnosy z majetku drženího nerezidenty). Dalším negativním dopadem je změna relativních cen výrobních faktorů práce a kapitálu plynoucí ze snížení celkové zásoby kapitálu v důsledku dlouhodobého deficitu, kdy na jednoho pracovníka připadá menší objem kapitálu a klesá tak mezní produkt práce a jeho reálná mzda, zatímco mezní produkt kapitálu roste pro jeho větší vzácnost (MANKIWI 2002).

V uzavřené ekonomice existuje úzká souvislost mezi deficitem rozpočtu, reálnou úrokovou mírou a mírou investic. Poklesem národních úspor v důsledku zvýšení deficitu dojde ke snížení nabídky kapitálu, což vede k růstu úrokové míry a ta zapříčiní růst soukromých úspor a v konečném důsledku vede ke snížení objemu investic, což ve dlouhém období znamená pokles objemu kapitálu. Akumulace veřejného dluhu v důsledku rozpočtových deficitů je břemenem, které působí snížení objemu produktivního kapitálu pro budoucí generace (DVOŘÁK 2008). V otevřené ekonomice pokles národních úspor v důsledku rozpočtového deficitu nemusí způsobit pokles reálné úrokové míry tedy ani investic, jelikož může být krytý zahraničním úvěrem. Vztah mezi deficitem a úrokovou mírou tedy není přímý. Ta je naopak určována světovou úrokovou měrou, která není determinována výší úspor v zemi. Jelikož je disproporce mezi příjmy a výdaji v zemi financována zahraničními úvěry, v konečném důsledku vede deficit státního rozpočtu ke zhoršení investiční pozice země (DVOŘÁK 2008, MANKIWI 2002).

Teorém ricardiánské ekvivalence vychází z předpokladu, že zvýšení veřejných výdajů financované deficitem (respektive snížení daní) vyvolá v konečném důsledku zvýšení daní v budoucnu. Čistá současná hodnota těchto budoucích daní je pak rovna původní hodnotě daní. Čili „*při nezměněném objemu veřejných výdajů neovlivňuje substituce daní deficitem reálnou úrokovou míru, investiční aktivitu ani vnější rovnováhu*“ (DVOŘÁK 2008) Jelikož je poptávka spotřebitelů odvozena od čisté současné hodnoty daní, nemůže jí dle výše zmíněného předpokladu výše deficitu nijak ovlivnit. Pokles národních úspor v důsledku deficitu je kompenzován nárůstem soukromých úspor. V uzavřené ekonomice toto zachování celkové úrovně národních úspor nevede k ovlivnění úrovně reálné úrokové míry, tudíž ani investic. V otevřené ekonomice vzhledem k zachování národních úspor není třeba zahraničního úvěru, tudíž nemá vliv na platební bilanci země. Tuto teorii využil Robert J. Barro při formulaci svého modelu rozpočtového deficitu, podle něž lze rozpočtový deficit (vzhledem k tomu, že z hlediska makroekonomických konsekvencí je krytí veřejných výdajů deficitem či daněmi ekvivalentní) využít k rozložení daňového břemene do delšího období. Tímto lze eliminovat tlak na zvýšení daní v důsledku cyklických změn či šoků. V tomto případě je dle Barra vhodnější využít deficitního financování pro eliminaci výdajového šoku. Zároveň však autor předpokládá existenci přebytku veřejných rozpočtů (BARRO 1997).

3.1.4 Veřejný dluh

Veřejný dluh je monetární hodnotou všech státních závazků (SAMUELSON a NORDHOUS 2013). Zjednodušeně jej lze označit za sumu minulých rozpočtových deficitů, přihlédneme-li však ke skutečnostem, jako je alternativní dluhové krytí (krytí z výnosů privatizace či monetarizace deficitu) či fakt, že veřejný dluh může vznikat i mimo veřejný rozpočet (např. převzetí závazků jiných subjektů vládou), lze tuto definici označit za do jisté míry nepřesnou (DVOŘÁK 2008).

Veřejný dluh slouží k odložení problému financování rozpočtového deficitu za hranici fiskálního roku. Je tedy do jisté míry jeho řešením. To však pouze v krátkém období. (DVOŘÁK 2008).

Mezi zásadní dopady veřejného dluhu patří snížení množství kapitálu v ekonomice v důsledku vytěsňování soukromého kapitálu veřejným a na něj navazující snížení tempa

hospodářského růstu. Situaci též komplikují náklady spojené se správou dluhu. Je rovněž třeba vybrat vyšší daně pro pokrytí dluhové služby, což nutí obyvatele k nižší spotřebě (SAMUELSON a NORDHOAUS 2013). Státní dluh na rozdíl od deficitu nelze z hlediska zodpovědnosti přiřadit konkrétní vládě, je tedy komplikované určit, kdo za jeho vznik nese odpovědnost a též kdy a jakým způsobem má být splacen (DVOŘÁK 2008).

3.2 Teoretické koncepce hospodářské politiky

Následující podkapitola se bude zabývat jednotlivými teoretickými koncepty aplikovanými při tvorbě hospodářské politiky po druhé světové válce a jejich odlišným názorem na účinnost fiskální politiky.

3.2.1 Keynesiánský přístup

V době klasické politické ekonomie až do poloviny 20. století byl základem ekonomické teorie požadavek vyrovnanosti státního rozpočtu. Keynes předpokládal, že ekonomické zdroje země nejsou plně využívány a že růst státních výdajů přinese jejich větší využívání a zvýší skutečný růst na potencionální úroveň, což povede k růstu HDP (AGÉNOR 2004).

Tato teorie je založena na vlivu daní a výdajů státního rozpočtu na výši disponibilního důchodu různých subjektů. Prostřednictvím fiskální politiky dochází v krátkém období ke stimulaci produkce. Jedná se konkrétně o podpoření agregátní poptávky, zaměstnanosti a produkce prostřednictvím vyšších vládních výdajů a nižších daní, zároveň však dochází rovněž k nárůstu inflace, což má vliv na úrokové míry a měnové kurzy, čímž je dopad fiskální expanze do jisté míry snížen (SAMUELSON a NORDHOAUS 2013). Problém inflace je pak více kritizován monetaristy než keynesiánci. Keynesiánci do určité míry inflaci omlouvají v případech poptávkového doladování recesní ekonomiky, kdy je mírná inflace brána jako nezbytný jev zvyšování hrubého domácího produktu (HOLMAN 2005).

Z keynesiánského přístupu se zrodila koncepce cyklického rozpočtu, který byl pojednán v předchozí kapitole. Podstata této politiky je vyjadřována heslem „*Stop and go policy*“ čili úsilí o eliminaci hospodářského cyklu prostřednictvím aktivní

hospodářské politiky založené na deficitním financování rostoucích výdajů v době recese a přebytkovém hospodaření v době konjunktury. Tato politika pozitivně působí na snižování nezaměstnanosti a kromě toho rozsah státního rozpočtu dovoluje vládně sociální výdaje v podobě podpor v nezaměstnanosti, podpor vědy, výzkumu apod. (AGÉNOR 2004).

Hlavním argumentem proti tomuto je efekt vytěsňování soukromých výdajů státními výdaji. Pokud vláda zvýší rozpočtové výdaje a chce je financovat půjčkami, konkuruje soukromým firmám při získání úvěru. Stoupenci keynesiánství argumentují tím, že v době recese je efekt vytěsňování slabý. Domácnosti a firmy nechtějí investovat, protože propadly pesimismu. Případné zvýšení úrokových sazeb tedy nepovede k významnému snížení soukromých investic ani spotřeby (HOLMAN 2005). Tento přístup bývá kritizován též pro jeho problematické časování. Ke zpoždění dochází zpravidla již při identifikaci problému, dále pak při politickém rozhodování o jeho řešení a též jeho efekt přichází až po určitém čase. Často je též kritizován pro nepopulárnost opatření spojených s ústupem od expanzivní fiskální politiky, čili zvyšování daní a snižování vládních výdajů (SAMUELSON a NORDHOAUS 2013).

Původní Keynesova teorie byla formulována v období destruktivní hospodářské recese 30. let, a proto působila proticyklicky (BECKER 1993). Klasičtí ekonomové tvrdí, že keynesiánství je zodpovědné za problémy státních rozpočtů v 60. a 70. letech, které se staly hluboce deficitními, a zároveň došlo k vysoké inflaci, kdy v reakci na vzniklou situaci začal převládat vliv neoklasických ekonomických škol (AGÉNOR 2004).

3.2.2 Neokeynesiánství

Tato teorie se objevila ve 40. letech 20. století. Tato tzv. *neoklasická syntéza* stavěla na interpretaci Keynesova teoretického odkazu, který byl přizpůsoben neoklasické ekonomii.

Nejčastěji používaným modelem je tzv. IS-LM model, který je založený na vztahu závislosti velikosti úrokové míry na objemu reálného národního důchodu, což je hlavním rysem odlišení od původní keynesiánské teorie, která předpokládá vnitřní nestabilitu a sklon k nevyužívání disponibilních zdrojů a spíše tím odpovídá neoklasické představě

o automatickém obnovování rovnováhy. Původnímu keynesiánskému pojetí se přibližuje konstatováním existence bariér znemožňujících působení samoregulačního mechanismu (nepružnost cen, nepružnost mezd směrem dolů či nízká citlivost investic) (SOJKA 2010).

Mezi hlavní představitele se řadili Franco Modigliani či A. Hansen, hlavní představitel Keynesovy teorie stagnace, kterou podrobněji rozpracoval (KEYNES 1923). Předpokladem této teorie je domněnka, že hospodářství v rámci svého vývoje směřuje ke stádiu zralosti, kdy se nebude schopno dále samočinně dynamicky rozvíjet, což je spojováno s poklesem ochoty podnikatelů investovat (vlivem třech hlavních činitelů, kterými je růst obyvatelstva, technické inovace a možnost rozšiřování trhů je označována za do budoucna slábnoucí a tudíž méně schopnou vytvářet podněty k soukromým investicím), tato teorie vznáší požadavek státních zásahů do hospodářství ve snaze podněcovat investice (SOJKA 2010). Významný neokeynesiánský ekonom J. E. Meade pak ve své práci připouští, že za současných podmínek není tradiční keynesiánská poptávková stimulace zaměřující se na plnou zaměstnanost účinná, pokud jí nedoprovází účinná protiinflační politika (SOJKA 2010).

Z výše popsaných skutečností vyplývá, že se u neokeynesiánců dochází k odklonu původní Keynesovy koncepce efektivní poptávky, tedy i původních keynesiánských nástrojů makroekonomické regulace. Dochází k omezení úlohy státních zásahů, přičemž ty sou zaměřeny převážně na stranu nabídky (trh práce) nikoli poptávky (SOJKA 2010). Neokeynesiánská hospodářská politika si za hlavní cíl klade dostatečnou zaměstnanost. Cenovou stabilitu má stát zajišťovat regulací nabídky peněz. Neokeynesiánci jsou tedy zastánci spolupůsobení jak fiskální, tak monetární politiky (BRČÁK a SEKERKA 2010).

Současný představitel neokeynesiánství J. E. Stiglitz, držitel Nobelovy ceny za ekonomii, v návaznosti na poslední finanční krizi poukazuje na možné selhání monetární politiky v období silné recese, kdy ekonomické subjekty přestávají reagovat na stimuly monetární politiky (zejména změny úrokových měr), kdy je dle autora vhodné v krátkém období aplikovat expanzivní fiskální politiku ke stimulaci investic a spotřeby, čímž autor navazuje na J. M. Keynesa, v praxi se k tomuto opatření většina vyspělých ekonomik uchýlovala (STIGLITZ 2010).

3.2.3 Postkeynesiánství

Tato teorie vznikla od 50. let jako samostatný ekonomický směr, který navazoval na Keynesovu obecnou teorii s cílem vytvoření tzv. *nového paradigmatu*, které by znamenalo opozici neokeynesiánství. Tento směr kritizoval neoklasickou ekonomii, na rozdíl od neokeynesiánců.

Hlavním přínosem postkeynesiánství tkví v dynamizaci a rozvíjení Keynesových teorií. V rámci této teorie dochází ke zdůrazňování nejistoty a očekávání v praxi, a tím odmítání možnosti předvídání chování a tak i vývoje v čase. Základními teoriemi je teorie růstu a teorie rozdělování (SOJKA 2010). Východiskem postkeynesiánské ekonomie je metodologický realismus spojený s metodologickým kolektivismem. Metodologický realismus klade velký důraz na realismus předpokladů. Je založen na empiricko-induktivním zkoumání, z něhož chce vyvozovat realistické abstrakce (KAGEL a ROTH 1995).

Z hlediska názoru na hospodářský intervencionismus, postkeynesiánství striktně odmítá liberální či neoliberální přístup k hospodářství. Tento přístup je založen na předpokladu, že současné vyspělé tržní ekonomiky inklinují k vytváření nedostatečně koupěschopné poptávky. Ve snaze tomuto čelit navrhuje tradiční keynesovské nástroje doplnit o vhodnou důchodovou politiku, která zajistí kontrolu růstu mezd a cen. Angažovanost státu je nutná nejen v úsilí o plnou zaměstnanost ale i v oblasti sociální politiky, zmírnění nerovnoměrnosti rozdělení důchodů a oblasti životního prostředí (SOJKA 2010).

Italsko – cambridgeská škola

Významná část cambridgeských postkeynesiánských teorií byla vytvořena v průběhu 50. a 60. let 20. století v polemice s neoklasickou syntézou, zejména s neoklasickou teorií růstu založenou na agregátních produkčních funkcích. Krom Keynesa je patrný vliv polského marxistického ekonoma M. Kleckého a K. Marxe (MARBACH 2006).

Stěžejním předpokladem vyplývajícím z práce Kleckého je rozdělení národního důchodu mezi mzdy a zisky a z něj plynoucí rozdělení společnosti na námezdní pracující a vlastníky kapitálu, což má v konečném důsledku vliv na mezní sklon k úsporám, přičemž vyšší mezní sklon k úsporám se projevuje v případě mezd. Rozdělování důchodu je výsledkem nedokonalosti konkurence v ekonomice, konkrétně výsledkem průměrného stupně monopolu, který v ekonomice převažuje, kdy čím vyšší monopolizace, tím větší podíl zisků a menší podíl mezd (SOJKA 2010, HOLMAN 2005).

Významnou představitelkou byla J. Robinsonová, jejímž přínosem byla kromě dynamizace Keynesovy teorie formulace tzv. *teorie rozdělování*. Dle Robinsové je podíl zisku na národním důchodu přímo úměrný podílu investic a podíl mezd je zbytkovou hodnotou. (AGÉNOR 2004).

Dalším významným představitelem byl N. Kaldor, jehož *teorie rozdělování* předpokládá vytváření úspor v takovém rozsahu, aby odpovídali realizovaným investicím. Růst investic způsobuje růst cen vzhledem ke mzdám, což vede ke zvyšování ziskové marže a tudíž i podílu zisku na národním důchodu a tím i ke zvyšování celkových úspor (SOJKA 2010).

3.2.4 Monetaristický přístup

Monetarismus soustřeďuje svou pozornost na peněžní agregáty a zdůrazňuje aktivní úlohu monetární politiky v tržní ekonomice. Tyto makroekonomické koncepce jsou založeny na názoru, že keynesiánská makroekonomie opomíjí monetární politiku a nebezpečí inflace. Tato teorie je založena na neoklasickém předpokladu schopnosti tržního mechanismu automaticky se stabilizovat na základě samoregulační síly tržního mechanismu i v podmínkách soudobého tržního hospodářství. Keynesova makroekonomii je v pojetí monetaristů posunuta do pozice specifické teorie nerovnováhy (SOJKA 2010). Tato teorie je založena na liberálních principech, tedy klade důraz na to, aby hospodářskému dění byla ponechána volnost a usiluje o co možná největší omezení státních zásahů do něj. Zdůrazňuje význam peněz včetně jejich samoregulační funkce, považuje je za příčinu změn v ekonomice, zatímco keynesiánci pouze za výsledek činnosti v ekonomice. Důraz je kladen na nabídku peněz, kterou považovali za hlavní faktor růstu a možné nestability. Hospodářská politika by se tedy měla omezit na usměrňování

množství peněz v oběhu a řízenou nabídkou peněz. Na rozdíl od Keynesa nepovažují stimulování agregátní poptávky za efektivní (SAMUELSON a NORDHOUS 2013).

Automatický mechanismus obnovy rovnováhy trhu je založen na tzv. reálné hodnotě zůstatku peněžních hotovostí, kdy neoklasický ekonom D. Patinkin tvrdí, že z hlediska poptávky mají rozhodující úlohu reálné zůstatky peněžních hotovostí z pohledu výdajů na spotřebu, což je předmětem kritiky keynesovské teorie efektivní poptávky, neboť tento efekt vede k automatickému zvyšování poptávky a je východiskem z recese. Při změně hladiny cen dojde ke změně ocenění bohatství subjektů a působí efekt reálných zůstatků peněžních hotovostí (pokles hladiny vede ke zhodnocení a subjekty zvýší výdaje na spotřebu, v důsledku čehož roste agregátní poptávka) (SOJKA 2010).

Úkolem státu v ekonomice je stanovení pravidel a dohled nad jejich dodržováním. Státní zásahy naopak chod ekonomiky narušují a jsou zdrojem nestabilizujících šoků, které v konečném důsledku vychylují ekonomický systém z rovnovážného vývoje (KAGEL a ROTH 1995).

V rámci charakteristiky neoklasické ekonomie, kdy monetarismus lze označit za jednu z jejích forem, je třeba zmínit tzv. neokonzervatismus, který se stal alternativou keynesiánské makroekonomie a v 80. letech určoval hospodářskou politiku Velké Británie a USA. V rámci toho dochází k omezení úlohy státu v ekonomice, omezení státu blahobytu (omezování sociálních výdajů, daňová reforma) a zdůrazňování tradičních kapitalistických hodnot směřujícím k soukromé iniciativě a podnikatelské aktivitě. Cílem hospodářské politiky se stává boj s inflací, nikoli úsilí o dosažení stavu plné zaměstnanosti. Na rozdíl od keynesiánské stimulace agregátní poptávky dochází ke stimulaci nabídky usilující o posilování soukromé iniciativy a investičních činností (SOJKA 2010).

Monetaristická kritika inflace se na rozdíl od keynesiánců opírá o dlouhodobější a více dynamický pohled. Prosazují zejména skutečnost, že v dlouhém období je inflačně stimulovaný růst spojen s mnoha dodatečnými ekonomickými náklady, které v konečném důsledku povedou ke zpomalení dalšího hospodářského růstu (MUELLER 1997).

..

Chicagská škola

Její vznik se datuje přibližně od roku 1930. Mezi její hlavní představitele patří Milton Friedman. Dle Friedmana je základní charakteristikou monetarismu kauzální vztah mezi mírou růst množství peněz v oběhu a mírou růstu nominálního důchodu. Tato vazba je podle něj silnější, než vazba mezi národním důchodem a investicemi, která je základem keynesiánských úvah o hospodářské politice. Dle pojetí Friedmana je tržní ekonomika vnitřně stabilním systémem. Hospodářský cyklus, inflace a ostatní projevy nerovnováhy podle něj nemají příčiny v tržní ekonomice ani jejích složkách a tudíž jsou výsledkem exogenních faktorů. Za rozhodné považuje státní zásahy vycházející z keynesiánských teoretických východisek, které vedou k růstu schodku státního rozpočtu a tím k růstu nabídky peněz v důsledku expanzivní monetární politiky. Friedman označuje účinky rozpočtové politiky z hlediska inflace za nepředvídatelné a důsledky převážně za negativní. Jeho kritika je mimo narušení autoregulačních tržních sil založena na problému efektu zpoždění mezi změnou množství peněz v oběhu a změnou nominálního národního důchodu. Státní zásahy dává na roveň ekonomickým šokům, které vychylují ekonomiku z rovnovážné polohy. Regulační opatření a nadměrné státní výdaje Friedman označuje za svobodu jedince omezující (svobodu klasickém liberálním pojetí). Friedman je odpůrcem keynesiánské úvěrové politiky levných peněz (regulace úrokových měr) ve snaze stimulovat investiční aktivitu a zaměstnanost. Efekty změny úrokové míry považuje za krátkodobé. Dlouhodobě může dle Friedmana působit pouze *efekt anticipace*, který je spojen s očekávaným vývojem inflace, přičemž tento efekt je mimo možnost vládní kontroly (SOJKA 2010, SAMUELSON a NORDHOAUS 2013).

3.2.5 Nová klasická ekonomie

Základem tohoto teoretického konceptu je tzv. *hypotéza racionálních očekávání* J. F. Mutha. Ta je založena na předpokladu, že hospodářské subjekty tvoří svá očekávání racionálním způsobem, čili se snaží co nejlépe využít všech dostupných informací o současné i budoucí situaci. Na základě této teorie tedy R. E. Lucas vznáší hypotézu, že očekávané změny hospodářských podmínek a hospodářské politiky nemají žádný reálný efekt. Racionálně uvažující ekonomické subjekty na základě dostupných informací změní

své očekávání a ekonomické veličiny tak nemohou být touto politikou odchýleny od svých přirozených hodnot dlouhodobě. Aplikace hypotézy racionálního očekávání ovlivnila makroekonomický výzkum a tím i hospodářskou politiku, kdy je měnové stabilitě přisuzována stále větší váha, což vedlo k požadavku politické nezávislosti centrálních bank ve snaze lépe sledovat cíle monetární politiky. Díky tomu je v současné době inflace ve většině vyspělých zemí dlouhodobě na relativně nízké úrovni, což je pozitivním předpokladem pro rychlý ekonomický růst (HOLMAN 2005).

Z hlediska hospodářské politiky lze užití nové klasické makroekonomie jako ideového východiska spatřovat v neokonzervatismu 80. let (USA, Velká Británie). Požadavek striktního odmítání státních zásahů neoklasických ekonomů v praxi nebyl zcela aplikován. Nedošlo k jejich úplné eliminaci ale spíše ke změně jejich forem. Jedná se především o představu, že hospodářská politika by měla mít povahu jednoduchých, koherentních a neměnných pravidel, nemá-li destabilizovat hospodářství. Přičemž od těchto pravidel vláda nebude ustupovat ani pod tlakem veřejnosti, kterým mohou být například stávky. Zdůrazňován je zejména princip důvěryhodnosti vlády jako takové a její hospodářské politiky pro ekonomické subjekty. Za nevhodné jsou považovány formy opatření vycházející ze záměrné reakce na konkrétní situaci, které vzhledem ke své nevypočitatelnosti mohou vést ke tvorbě chybných očekávání a v jejich důsledku k destabilizaci hospodářství. Dalším projevem vlivu nové klasické ekonomie lze spatřovat ve změně cílů opatření hospodářské politiky, zejména pak upuštění od základního keynesiánského cíle plné zaměstnanosti (SOJKA 2010).

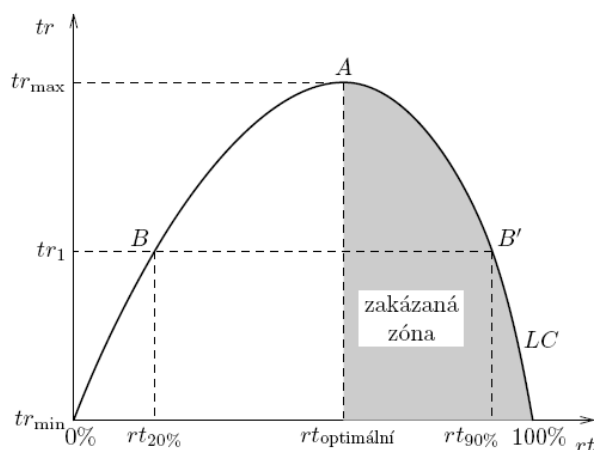
3.2.6 Ekonomie strany nabídky

Odklonem od poptávkové orientace keynesiánců či monetaristů představuje ekonomie strany nabídky či jinak zvaná populistická ekonomie strany nabídky, která je založena na redukci hospodářské politiky na jediný neoliberalní cíl, kterým je minimalizace státního intervencionismu. Jedná se o popření základních principů keynesovi filosofie, kterými jsou nutnost státních zásahů v důsledku neefektivnosti trhu v rámci spravedlivějšího přerozdělování důchodu a státní regulace cyklických výkyvů hospodářství ve snaze zajistit plné využívání zdrojů, kdy je akcentováno, že negativní účinky této vládní politiky jsou větší, než jejich přínos. Tato teorie se zaměřuje zejména na

negativní dopady vysoké míry zdanění. Stala se východiskem pro snahu o dosažení souladu snižování daní při současném omezení rozpočtového deficitu bez nutnosti radikálního snížení výdajů (SOJKA 2010).

Základním konceptem této teorie je *Lafferova křivka* (viz. graf č. 1) dávající do souvislosti výši daňových příjmů s výší daňové sazby, kde je stěžejním bodem zvratu tzv. Lafferův bod, čili úroveň zdanění, od níž dochází ke snižování daňového výnosu v důsledku relativního úbytku daňového základu způsobeného efektem odrazování od pracovního úsilí, převádění hospodářské činnosti do nezdaňované oblasti či odrazování od investic (HOLMAN 2005).

Graf 1 - Lafferova křivka

Zdroj: Sojka

Kde t_r = příjmy státního rozpočtu z daní, r_t = daňová sazba

Důsledky snížení daňových sazeb by tedy mělo vést ke zvýšení celkových příjmů a tedy i výdajů a zároveň by zvýšilo investiční výdaj, což by v konečném důsledku mělo vést ke zvýšení produktivity práce, zaměstnanosti a reálného HDP. Dle zastánců této teorie navíc efektivněji, než opatření orientovaná na stimulaci agregátní poptávky, jeví se tedy jako ideální strategií hospodářské politiky (SOJKA 2010).

Lafferovská teorie strany nabídky byla akademickou veřejností jako taková odmítnuta, nicméně obohatila neoklasický model o pohled na vliv státu na chování ekonomického subjektu (SOJKA 2010).

3.2.7 Škola veřejné volby

Škola veřejné volby vychází, stejně jako konzervatismus, z metodologického individualismu. Dle této teorie tedy jednají pouze a výhradně jednotlivci (nejednají či nevolí žádné skupiny či kolektivy), kteří volí podle svých individuálních motivací. Teorie veřejné volby vychází ze zjednodušeného předpokladu, že se všichni aktéři chovají jako *homo oeconomicus* a tedy chtějí maximalizovat svůj užitek (HOLMAN 2005). Veřejné blaho či zájem je abstrakce. Stejně tak neexistuje žádný společenský zájem nebo společenské preference. Proces veřejné politiky je sérií interakcí politických aktérů, kteří sledují uspokojování svých sobeckých zájmů (HOLMAN 2005). Teorie veřejné volby se zabývá politickou a ekonomickou determinací politických rozhodnutí a též zkoumá, jak dalece ovlivňují rozhodnutí vlády preference voličů, jinými slovy jak se jedinec chová jakožto volič, politik či byrokrat (DVORSKÁ-KRUPKOVÁ 1994).

Tato teorie hledí na politika jako na výrobce nebo obchodníka a na voliče jako zákazníka (GREGOR 2005). Politik vládnoucí strany sleduje objektivní cíle, jako je znovuzvolení jeho strany, tedy veřejný prospěch též i cíle subjektivní jako jsou jeho příjem, moc, snaha budovat svou image apod. Těchto cílů mohou dosahovat jakožto monopolní dodavatelé vysoce žádaných veřejných statků (DVORSKÁ-KRUPKOVÁ 1994).

Vznik školy veřejné volby charakterizuje Holman, který tvrdí, že „*politologie vychází z předpokladu, že politický člověk sleduje veřejný zájem, ekonomie naopak tvrdí, že ekonomický člověk zase sleduje svůj vlastní zájem. V návaznosti na výše citované vyvstává otázka- Může být za těchto okolností politický a ekonomický člověk jeden a tentýž? Veřejná škola je první školou, která na tuto otázku systematicky a konzistentně dává kladnou odpověď.*“ (HOLMAN 2005).

Teorie veřejné volby se začala rozvíjet po roce 1948, avšak významně se na jejím rozvoji podepsala ve 30. letech 20. století světová hospodářská krize, která měla

za následek nedůvěru některých ekonomů ve schopnost ekonomiky obnovovat rovnováhu. Kritizuje neoklasickou ekonomii za zanedbání role institucí v ekonomice (DVORSKÁ-KRUPKOVÁ 1994).

3.2.8 Nová institucionální ekonomie

Tato teorie je odvozena ze základní myšlenky institucionální ekonomie, která předpokládá, že při utváření ekonomického chování jedinců sehrávají zásadní roli instituce (společenské uspořádání, pravidla regulující vzájemné vztahy a v pojetí institucionalistů též různé druhy organizací jako například banky, odbory, apod.). Odmítá základní předpoklad neoklasické ekonomie, kterým je racionální ekonomický člověk a požaduje jeho zasazení do kulturního a společenského kontextu, kde je jeho chování ovlivňováno řadou společenských a kulturních činitelů a tím tak umožňuje výklad ekonomických jevů v kontextu kulturních, sociologických, politických, psychologických a jiných faktorů. Neoklasický předpoklad individualismu byl v případě původní institucionální ekonomie nahrazen předpokladem kolektivismu. Nová institucionální ekonomie propojuje tuto potřebu zkoumat strukturu hospodářských organizací a jejich institucionálního uspořádání s neoklasickou ekonomikou, čili racionální volbou při daných omezeních. Tento přístup je založen neoklasickým metodologickým individualismem. Zavádí pojem *člověk smluvních vztahů*, který jedná vždy záměrně a na základě omezené racionality, žije v komplikovaném prostředí omezených a asymetrických informací a tudíž si ve snaze úspěšně řešit problémy vytváří pravidla pro jejich lepší strukturování. Základem institucionální struktury jsou vlastnická správa a jejich směna. (SOJKA 2010).

Jeden z hlavních problémů institucionalismu spočívá ve značném množství faktorů, které jsou brány v úvahu při posuzování ekonomických jevů, což vede ke značné relativizaci jeho závěrů (SOJKA 2010).

3.2.9 Teorie politického cyklu

Teorie politického cyklu vychází z paradigmatu veřejné volby, podle kterého jsou veřejné výdaje těsně před volbami směřovány do oblastí, které více korespondují s voličovými preferencemi. Naopak po volbách často dochází k upouštění od realizace volebního programu a současně se přistupuje k realizaci neoblíbených

opatření (TETŘEVOVÁ 2008). Tato hypotéza bere v potaz motivace obou subjektů a to politika, kterého vede k populismu, který se projevuje snahou vyhovět voličům maximalizací veřejných výdajů a též minimalizací výběru daní. a voliče, která vede v konečném důsledku k iracionálnímu podcenění budoucího finančního břemene a též k přeceňování vzniklé fiskální iluze. Jedním z hlavních důvodů tohoto iracionálního chování jsou asymetrické a vhodně manipulované informace, které jsou šířeny za účelem maskovat populistické motivy, čímž je v konečném důsledku omezována racionalita voliče ve prospěch voleného (DVOŘÁK 2008).

Na obdobných hypotézách je též založen ideologický koncept, který motivaci politika odvozuje nikoli od snahy uspokojit všechny voliče ale od snahy uspokojit voliče dotyčné strany. Podle této teorie lze politiky rozdělit do dvou základních skupin na levicové a pravicové, kdy levicové politické strany upřednostňují vyšší vládní výdaje a pravicové, respektive konzervativní, kteří dávají přednost fiskální disciplíně. Na základě této teorie lze předpokládat tendenci k deficitnímu hospodaření převážně v případě vlády levicové strany. Z většiny empirických studií však vyplývá, že sklon k deficitu mají všechny vlády bez ohledu na jejich orientaci (DVOŘÁK 2008).

Je-li uvažováno o politickém složení vlády, jako o významném faktoru formování fiskální politiky, je třeba zmínit, že fiskální rozhodovací proces může významně komplikovat rozložení politické síly ve vládě. V případě vlády menšinové hrozí, že nebude mít dostatečnou moc čelit tlakům na zvýšení veřejných financí. Obdobná situace nastává v případě vícestranné koalice, kdy dochází k situaci tzv. *věžňova dilematu*, kdy strany při sledování vlastní optimální strategie zpravidla dochází ke ztrátě celkového prospěchu, za který lze považovat redukci rozpočtového deficitu (DVOŘÁK 2008).

Všeobecně vzato je v moderním státě vzhledem k délce volebního období poměrně problematické aplikovat potřebná avšak nepopulární opatření, aby daná strana, která tato opatření prosadila, též mohla v daném volebním období prokázat jejich výsledky a měla tak vyšší šanci na znovuzvolení do období následujícího. Rovněž je třeba brát v potaz přítomnost opozice, která často využívá provádění nepopulárních změn ve svůj prospěch a snaží se jejich prostřednictvím získat popularitu mezi středovými voliči a získat tak výhodu do dalších voleb. Vzhledem k výše popsanému a též s přihlédnutím k faktu,

že hlavním cílem obou zmíněných - jak vlády, tak opozice je získání moci, tedy maximalizace získaných hlasů, nikoli všeobecný blahobyť, dá se tedy předpokládat, že obě strany budou při svém jednání zohledňovat primárně snahu získat voličův hlas, nikoli stabilizovat ekonomickou situaci (DVORSKÁ-KRUPKOVÁ 1994).

Hovoříme-li o vlivu politiků, nepřímo tedy voliče na tvorbu fiskální politiky je třeba též zmínit hypotézu přesunu daňového břemene mezi generacemi, kdy lze dle Cukiermana voliče rozdělit do dvou základních skupin a to na chudé a bohaté, přičemž zaopatření voliči jsou indiferentní vzhledem ke krytí rozpočtového deficitu ať už z daní či z deficitu, neboť budoucím generacím ponechají majetek, zatímco nemajetní obyvatelé preferují financování deficitem, neboť si prostřednictvím tohoto mohou vypůjčit peníze od budoucích generací. Jelikož poslední jmenovaná skupina zpravidla převládá, převládá též deficitní způsob financování vládních výdajů. Dle této teorie by měli mít větší tendenci k deficitnímu hospodaření vykazovat země s vyšším podílem ekonomicky slabších obyvatel (CUKIERMAN a MELTZER 1989).

Za předpokladu, že se volič chová racionálně, posuzuje v programech politických stran hlavně výhody týkající se jeho samotného (míněno ekonomické efekty a náklady), nežli samotnou ideologii strany, volí stranu, která bude podle jeho předpokladu maximalizovat jejich užitek. V případě politického systému dvou stran sehrává rozhodující roli volič medián. Politická strana bude usilovat o své zvolení respektive znovuzvolení za těchto předpokladů pomocí zvyšování veřejných výdajů a to až do výše, kdy se zisk hlasů bude rovnat jejich ztrátě z důvodu zvyšování daní potřebných pro jejich financování (DVORSKÁ-KRUPKOVÁ 1994).

Řada odborníků se domnívá, že rozhodující příčiny deficitního hospodaření jsou primárně institucionálního charakteru, tedy že pramení z chování politických a rozpočtových organizací, které na základě pravidel a standardů tvoří rozpočtový systém. Významný je též vliv struktury rozpočtového procesu, zejména pak jeho složitost a transparentnost, či zda tento proces zahrnuje zákon, který limituje vznik deficitu a to, který orgán provádí schvalování rozpočtu. Základní ideou je úsudek, že deficitům, jež byly vyvolány systémově, by se mělo též systémově čelit. Řada významných ekonomů, jako například J. M. Buchanan tak obhajuje nutnost přísných legislativních pravidel, jež by

znemožňovala předložení deficitního rozpočtu a zároveň přijetí legislativních opatření, která by donutila vládu financovat veřejné výdaje z daní. Toto opatření by mělo mít pouze procedurální charakter, čili mělo by stanovovat rámec fiskálního rozhodování (nestanovuje přesné hranice objemu veřejných výdajů, nezasahuje do jejich struktury). Nutno zmínit, že autor nepovažuje za problém výši veřejných výdajů ale jejich krytí (tedy pouze výdaje nekryté z daní). Tyto legislativní návrhy se v praxi setkali s celou řadou protiargumentů, jako například poukázání na skutečnost, že by v důsledku toho došlo ke ztrátě flexibility vlády a tím i ztráty prostoru pro fiskální expanzi v době recese, či fakt, že by zákon vedl k nutnosti zvyšovat daně i v případech, jako je výdajový šok, kdy by toto bylo kontraproduktivní. Jako protiargument lze též uvést názor části odborné veřejnosti, která poukazuje na skutečnost, že problémem je výše veřejných výdajů jako taková, nikoli jejich financování a tento návrh tak lze z tohoto úhlu pohledu považovat za čistě administrativní. V neposlední řadě je třeba zmínit problematičnost vymahatelnosti případných sankcí za porušení takového zákona (DVOŘÁK 2008, BUCHANNAN 2000).

Permanentní deficity jsou dle Buchanana a Wagnera logickou konsekvencí současné podoby parlamentní demokracie, kde jsou političtí činitelé závislí na výsledcích periodicky se opakujících voleb. Podle této teorie se politik snaží, aby rozhodnutí jím přijímaná byla pozitivně hodnocena především současnými voliči, nikoli budoucími a představu, že volič dá přednost fiskální zdržlivosti, označuje přímo za utopickou. Politická strana, která při tvorbě rozpočtu upřednostní dlouhodobou fiskální rovnováhu, zvyšuje pravděpodobnost, že nebude znovu zvolena. Buchanan též poukazuje na fakt, že v rámci rozhodovacího procesu o objemu a struktuře veřejných výdajů se pozornost často soustředí pouze na prospěch z nich plynoucí a jsou zanedbány náklady obětované příležitosti (výnosy plynoucí z alternativního využití finančních prostředků), k čemuž dochází v důsledku rozdílu mezi dluhovým financováním spotřeby u občana a státu. Občan nese dluhové břemeno sám, zatímco v případě státu je toto břemeno přeneseno na budoucí generace daňových poplatníků, kteří se nemohou podílet ani na současném rozhodování, ani na efektu vzniklém v důsledku zvýšení vládních výdajů. Nynější podmínky tak umožňují vznik situace, při níž v souvislosti s rozhodnutím o velikosti vládních výdajů nevznikají náklady obětované příležitosti, v důsledku čehož je snížena fiskální odpovědnost politiků. Aby nedocházelo k porušování fiskální rovnováhy, muselo by dle Buchanana dojít k dopadu nákladů spojených se zvyšováním veřejných

výdajů na ty, kteří z nich profitují. Jinými slovy musí docházet k jejich hrazení z daní současných, nikoli budoucích daňových poplatníků. V případě schvalování legislativního zakotvení pravidel fiskálního rozhodování autor navrhuje předejít výše popsanému problému populismu pomocí odložení účinnosti tohoto o interval dostatečně dlouhý na to, aby bylo znemožněno kalkulovat případné dopady na důchody obyvatelstva (BUCHANNAN 2000).

Dle názoru Buchanana byla rovnováha veřejných financí odsunuta do pozadí keynesiánskou koncepcí aktivních veřejných financí, která vedla k zastínění významu fiskální vyrovnanosti dalšími makroekonomickými cíly. Což je přijatelné pouze mimořádně, v období světové hospodářské krize, což však vedlo k všeobecnému přesvědčení, že deficit rozpočtu je něco normálního a užitečného (BUCHANNAN 2000).

4 Vlastní práce

V této části práce bude u jednotlivých subjektů nejprve provedena jejich charakteristika pomocí makroekonomických dat ve snaze definovat stav jejich hospodářství, dále pak charakteristika jejich institucionálního zázemí pro tvorbu hospodářské politiky. Následně je uveden popis hospodářské politiky aplikované v jednotlivých volebních obdobích za posledních přibližně 30 let s návazností na teorii politického cyklu, ve snaze zhodnotit jeho možný vliv prostřednictvím výdajové stránky státního rozpočtu.

Cíl práce je naplněn prostřednictvím korelační a regresní analýzy hodnot salda státního rozpočtu a růstu HDP, která je provedena na dvou souborech dat, přičemž první soubor tvoří průměrné hodnoty salda za jednotlivá funkční období vlád a zároveň hodnoty celkové změny HDP za toto období a to ve snaze eliminovat efekt zpoždění vznikající v důsledku informačního zpoždění ze strany vlády i zpoždění reakce ekonomiky na provedená opatření a též ve snaze lépe reflektovat hospodářskou politiku dané vlády jako celek. Druhý soubor dat tvořili hodnoty salda a HDP pro jednotlivé roky. Analýza těchto dat byla provedena za účelem ověření, zda zprůměrováním dat došlo ke zpřesnění analýzy. Závěrem je provedeno shrnutí a komparace dat všech tří subjektů.

4.1 Francie

V následující části bude provedena analýza dat Francie jakožto zástupce intervencionistické koncepce hospodářské politiky s patrným vlivem myšlenek J. M. Keynesa.

4.1.1 Základní charakteristika Francie

V následující části práce bude provedena charakteristika země pomocí makroekonomických veličin a atributů definujících stav jejího hospodářství a charakteristika institucionálního zázemí jako výchozího bodu pro tvorbu hospodářské politiky.

Francie je unitární stát o celkové rozloze 547 030 km², což jí činí třetím největším státem Evropy. Země Evropy jsou její nejbližší obchodním partnerem. Export z evropských zemí tvořil 67,3 % z celkového objemu exportu v roce 2016, rovněž v objemu importu mají evropské země dominantní postavení s podílem 75,4 % importu z celkového objemu dovezeného zboží. Z evropských zemí je největším obchodním partnerem Německo, které se na celkovém importu v roce 2015 podílelo celkem z 19,6 % a z hlediska exportu pak z 16 % celkového objemu. Na druhé příčce jak z hlediska exportu (11,3 %), tak importu (10,4 %) se umístily Asijské a Tichomořské země, což lze vysvětlit vazbami vytvořenými v koloniální historii Francie. Z hlediska zahraničního obchodu lze Francii s podílem exportu na HDP ve výši 20,4 % považovat za relativně otevřenou ekonomiku. Měnou je Eur (Euromonitor International 2016) .

Francie je členem celé řady mezinárodních organizací, jako například Organizace spojených národů (OSN), Světové obchodní organizace (WTO), Severoatlantické aliance (NATO), Rady Evropy, Mezinárodního měnového fondu (IMF), Světové banky (WB), či Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) (LIŠČÁK a FOJTÍK 1996).

Francie se svou hodnotou HDP per capita 37 653 USD v roce 2015 dle údajů OECD řadí na 18. místo mezi zeměmi OECD, přičemž průměrná hodnota HDP per capita v rámci zemí OECD v tomto roce činila 40 802 USD. V roce 2015 vzrostlo reálné HDP o 1,3 %, v roce 2016 pak o 1,3 %, tedy ekonomický růst dosahoval stabilního tempa v uplynulých dvou letech. (Euromonitor International 2016, OECD 2017).

Veřejný dluh činil 2 165 mld. USD, což činí přibližně 97,1 % HDP. V rámci OECD je Francie tedy sedmou nejzadluženější zemí. Deficit státního rozpočtu v témže roce činil 1,6 % (Euromonitor International 2016).

Inflace v roce 2015 byla ve Francii velmi nízká a činila 0,1 %, zatímco průměr v zemích OECD v témž roce činil 0,6 % (Euromonitor International 2016).

Populace Francie dosáhla 64,5 milionů obyvatel v roce 2016. Oproti roku 2000 tak ve Francii přibýlo téměř 5,6 milionu obyvatel. To je dáno zejména migračním přírůstkem. Fertilita dosahuje dlouhodobě hodnoty dvou živě narozených dětí na matku, což je v rámci Evropy nadprůměrná hodnota, nicméně při této úrovni porodnosti se Francie nachází

pod úrovní, kdy nedochází k úbytku obyvatelstva přirozenou měnou. Procentuální podíl obyvatel nad 65 let vzrostl od roku 2011 o 2 % z původních 16,9 % na 18,9 % v roce 2016. Zastoupení populace mezi 15-65 lety věku ve sledovaných letech kleslo o necelá 2 % na 62,8 %. U populace do 15 let zůstává procentuálně zastoupení stejné. (Euromonitor International 2016). Vláda předpokládá, že počet obyvatel starších 65 let bude dále růst a podíl obyvatel starších 65 let dosáhne v roce 2030 úrovně 23,1 %. (Euromonitor International 2016). Z hlediska státních výdajů je nutné na výše popsané trendy demografického vývoje brát zřetel.

Míra nezaměstnanosti činila 10,1 % z průceschopných obyvatel v roce 2016 a pravděpodobně poklesne na hodnotu 10 % v roce 2017. Průměr OECD v roce 2015 činil 7,3 %. Velkým problémem je zejména míra nezaměstnaností lidí do věku 25 let, která činí alarmujících 25 % (OECD 2016, Euromonitor International 2016).

V zemědělství jsou zaměstnány 3 % pracovních sil. Zpracovatelský sektor produkuje 9,8 % HDP a zároveň zaměstnává 12,7 % pracovních sil země. Nejdůležitějším složkou, je bezesporu automobilový průmysl (Euromonitor International 2016). Služby generují 80 % HDP, což představuje nadstandardní podíl ve srovnání s ostatními státy EU. Velkou část (přibližně 20 %) tohoto podílu tvoří bankovní sektor. I z tohoto důvodu se hypoteční evropská krize citelně dotkla francouzského hospodářství (Euromonitor International 2016). Velmi významný podíl tvoří cestovní ruch. Francie byla v roce 2015 dle Světové turistické organizace Spojených Národů (UNWTO) zemí se třetím největším výdělkem z turismu v hodnotě 46 bilionů USD a zároveň světově nejnavštěvovanější zemí z hlediska počtu příjezdů s celkovým počtem 84 milionu turistů (The World Tourism Organization 2016).

Francie je parlamentní demokratická republika se *semiprezidentským systémem*. Tento systém je založen na takzvaném dualistickém rozdělení výkonné moci mezi vládu (respektive jejího předsedu) a prezidenta, přičemž výkonná moc funguje na základě jejich společné spolupráce. Tento systém je kombinací parlamentního a prezidentského systému se silným postavením prezidenta. Ten je volen na dobu pěti let, přičemž do roku 2002 byl prezident volen na dobu sedmi let. Síla postavení prezidenta se odvíjí od konkrétního složení parlamentu, které může jeho pozici oslabit. V rámci tohoto systému je tedy určující

stranická příslušnost prezidenta a předsedy vlády, která může být buďto totožná a dochází tedy k období takzvaných *souhlasných většin*, kdy je prezident ve velmi silném postavení a může tak mít převahu nad premiérem, anebo naopak rozdílná – dochází tak k období nesouhlasných většin čili takzvané *kohabitace*, kdy je postavení prezidenta oslabeno. Dalším orgánem výkonné moci je vláda, v jejímž čele stojí ministerský předseda, který pochází z ve volbách vítězné strany. Vláda je odpovědná legislativnímu orgánu (HLOUŠEK a KOPEČEK 2003, ŘÍCHOVÁ 2002). Hlavním orgánem moci zákonodárné je parlament, který je rozdělen do dvou komor a to *Národního shromáždění* a *Senátu*. Poslanci Národního shromáždění, tedy dolní komory parlamentu, jsou voleni na funkční období pěti let. Volby do Národního shromáždění jsou založeny na principu všeobecného přímého hlasování ve dvou kolech prostřednictvím většinového volebního systému. Členové senátu, čili horní komory parlamentu, jsou voleni nepřímým sborem lokálních představitelů. Volby jsou dle velikosti konkrétního územního celku založeny buď na principu většinového systému, nebo na systému s poměrným zastoupením. Soudní moc není pro tvorbu fiskální politiky důležitá, není proto nutné se jí v této práci zabývat (HLOUŠEK a KOPEČEK 2003).

Stranický systém lze označit za bipolární, s tradiční polarizací levice (*PS - Parti socialiste* - Socialistická strana) a pravice (*RPR - Rassemblement pour la République* - Sdružení pro republiku, v současné době *UMP - Union pour un mouvement populaire* - Unie pro lidové hnutí) k jejichž střetu dochází v rámci prezidentských voleb. V rámci voleb do Národního shromáždění pak vstupuje celá řada menších politických stran, dominance dvou největších výše zmíněných stran zůstává (VAIL 2009).

4.1.2 Hospodářská politika Francie mezi lety 1981-2015

V Mezi lety 1981-2015 proběhlo ve Francii celkem šest prezidentských voleb, jejichž výsledky jsou shrnuty v následující tabulce č. 2. Během tohoto období proběhlo celkem osm voleb do Národního shromáždění, jejichž výsledky rovněž ovlivňují formování hospodářské politiky a jsou komentovány v rámci hodnocení hospodářské politiky během funkčních období jednotlivých prezidentů.

Tabulka 2 – Výsledky prezidentských voleb ve Francii 1981-2012

Rok	1981-1988	1988-1995	1995-2002	2002-2007	2007-2012	2012-2017
Kandidáti na post prezidenta	<i>Francois Mitterrand</i> Socialist party 51,8 %	<i>Francois Mitterrand</i> Socialist party 54 %	<i>Jacques Chirac</i> Rally for the Republic 52,6 %	<i>Jacques Chirac</i> Rally for the Republic 82,2 %	<i>Nicolas Sarkozy</i> Union for popular movement 53,1 %	<i>Francois Hollande</i> Socialist party 51,6 %
dle počtu hlasů	<i>Valéry Giscard d'Estaing</i> Union for French Democracy 48,2 %	<i>Jacques Chirac</i> Rally for the Republic 46 %	<i>Lionel Jospin</i> National front 47,4 %	<i>Jean-Marie Le Pen</i> National front 47,4 %	<i>Segolene Royal</i> Socialist party 46,9 %	<i>Nicolas Sarkozy</i> Union for populár movement 48,4 %

Zdroj: Vlastní zpracování dle European election database

Následující část se bude věnovat rozboru hospodářské politiky v rámci funkčních období jednotlivých prezidentů mezi lety 1981-2017.

1981-1988- Francois Mitterrand

V roce 1981 se poprvé stal prezidentem Francie Francois Mitterrand, který se spolu s vládou složenou ze socialistů a komunistů stal první levicově orientovanou vládou ve Francii po 23 letech. Z hlediska hospodářské politiky je toto období charakterizováno striktně levicovou politikou, reprezentovanou celou řadou změn, které se projeví výrazným nárůstem výdajů veřejného sektoru (během prvního roku jeho vlády vzrostl procentuální podíl výdajů na HDP o 3 %), jako například zvýšení minimální mzdy o 10 %, zkrácení pracovního týdne, vytvoření tzv. zdravotní solidární daně, celkové zvyšování sociálních benefitů, rozšíření práv zaměstnanců, zvýšení starobního důchodu (o 300 franků měsíčně na 1 700 franků), zdravotní pojištění bylo učiněno dostupným pro širší množství lidí (nezaměstnané a zaměstnané na půl úvazku). Finanční podpora pro rodiny s dětmi výrazně vzrostla (pro rodiny se 3 dětmi o 44 % a pro rodiny se 2 dětmi o 81 %) (VAIL 2009).

V rámci hospodářské politiky aplikoval keynesiánské principy prostřednictvím stimulační fiskální politiky usilováním o povzbuzení poptávky a tím i ekonomické aktivity. Tato politika ovšem byla do značné míry v rozporu s monetární politikou aplikovanou

Bank of France. I přes zmíněná opatření docházelo k růstu nezaměstnanosti a znehodnocování měny (LOMBARD 1995).

Po dvou letech v úřadu byl Mitterrand nucen provést značný obrat ve své politice oficiálně zvaný „*nutný obrat*“ v důsledku vysoké inflace a ekonomického strádání. Vláda poté zahájila politiku fiskální zdrženlivosti a restriktivní monetární politiky. Prioritou byl boj s inflací ve snaze zůstat konkurenceschopnými v rámci Evropy. V období mezi lety 1984 a 1986 byla podstatným rysem Mitterrandovi hospodářské politiky zdrženlivost. Obdobně tomu bylo během jeho dalšího prezidentského období, kdy byl v roce 1988 znovu zvolen na post prezidenta. Snižování trvá konkrétně od začátku jeho druhého funkčního období až do roku 1990, kdy se vládní výdaje znovu začínají zvyšovat. Za druhého volebního období Mitterrand získal ve volbách v roce 1986 většinu v parlamentu Jacques Chiraque se svou středo-pravicovou stranou Rally for the Republic, jednalo se tedy o situaci kohabitace levicového prezidenta s pravicově orientovaným předsedou vlády (VAIL 2009).

I přes úsilí o fiskální i monetární zdrženlivost ve srovnání s průměrem OECD byla fiskální politika v období vlády Mitterranda relativně expansivní. Ačkoli expansivní hospodářská politika byla do jisté míry umírněna pozdějšími vládami, reformy v oblasti sociální politiky zůstaly zachovány. (BEARCE 2007).

1995-2007- Jacques Chirac

Během prvních dvou let vlády Chiraca byl předsedou parlamentu leader Chiracovy strany RFR, jednalo se tedy o vládu se silnou středo-pravicovou většinou. Spolu s konzervativním předsedou vlády provedl nepopulární změny v podobě rozpočtových škrťů. V této době musel Chirac čelit masové vlně protestů v souvislejících s vysokou nezaměstnaností. Tyto stávky byly mimo jiné namířeny proti plánu reformy penzijního systému, který prosazoval tehdejší předseda vlády, který by vedl k hromadnému propouštění (ALESINA a GIAVAZZI 2008).

Ve volbách v roce 97 zvítězila Socialistická strana a její leader- Lionel Jospin sestavil levicovou vládu za podpory komunistů a zelených. V období kohabitace s levicovým premiérem byla Chiracova pozice značně oslabena a nedařilo se mu

prosazovat konzervativní hospodářskou politiku. Otázky týkající se hospodářské politiky přešli do rukou předsedy vlády. Ten, navzdory svému levicovému stranickému původu, prosadil změny jako snížení sazby DPH, snížení daně z příjmu či tzv. firemní daně. Též usiloval o prodej státem vlastněných společností. Jeho vláda současně prosadila 35 hodinový pracovní týden či zavedla doplňkové zdravotní pojištění pro osoby s nejnižšími příjmy. Rovněž došlo k celé řadě rozšíření v oblasti sociálních jistot jako například zvýšení minimální mzdy. Byla podniknuta řada kroků, jež učinila daňový systém Francie více progresivním- mimo jiné snížení daně z příjmu pro nízkopříjmové skupiny, zavedení daně z úspor, reforma daně z bohatství, jež přinesla výrazné zvýšení jejího výnosu, či zvýšení zdanění výnosů z burzovního obchodování (MERKEL a A. 2008).

Během Chiracova druhého volebního období pak v roce 2005 zvítězila pravicově orientovaná strana Unie pro lidové hnutí (nástupnická strana původní Chiracovi RPR), což dalo vzniknout vládě s pravicovou většinou. Navzdory své původně neokonzervativní politice zahrnující usilování o snižování daní, odstranění cenové kontroly či privatizaci, kterou aplikoval v době, kdy byl předsedou vlády (1986-88) a na počátku svého působení v postu prezidenta, posléze změnil svou rétoriku a hospodářskou politiku založil na zasahování státu do ekonomiky a jeho řídicí úloze v rámci hospodářství (ALESINA a GIAVAZZI 2008).

2007-2017 Nicolas Sarkozy

Během vlády Nicolase Sarkozyho měla parlamentní většinu jeho strana UMP, jednalo se tak o silnou středo-pravicovou vládu. Sarkozyho hospodářská politika měla neokonzervativní charakter. Zasadil se o snížení daní (zejména pro horní střední třídu) ve snaze povzbudit růst HDP, usiloval o omezení státních zásahů a liberalizaci trhu práce ale zároveň nedošlo ke snížení státních výdajů, za což byl často kritizován (především v souvislosti s hospodářskou krizí). Usiloval o liberalizaci francouzského hospodářství takzvaným zákonem na modernizaci ekonomiky, který uvolnil celou řadu restrikcí v oblasti maloobchodu. Nicméně v důsledku hospodářské krize v roce 2008 Sarkozy upřednostnil návrat ke státnímu intervencionismu svých předchůdců a usiloval o tvorbu pracovních míst a fungování hospodářství prostřednictvím fiskálních stimulů a finančních

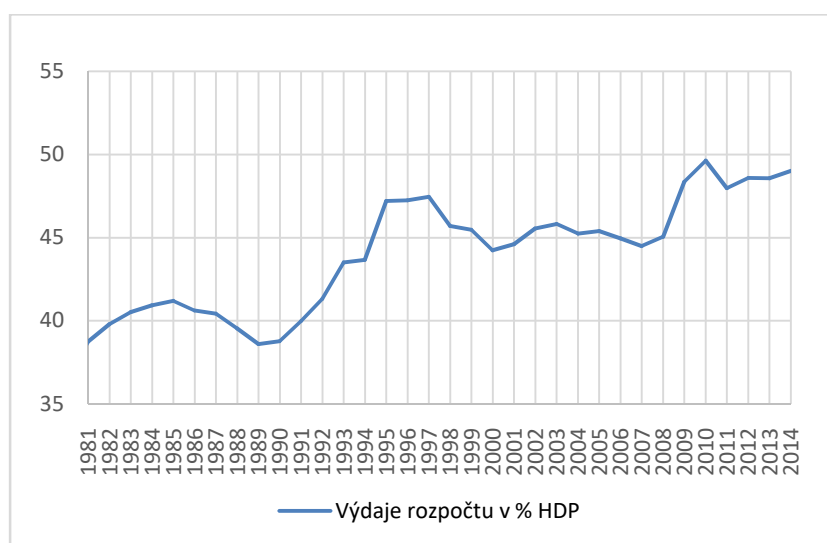
a ekonomických regulací. Sarkozyho kabinet znovu zavedl dědickou daň, což značně zvýšilo příjmy do státního rozpočtu (LEVY 2011).

2012-2017 Francois Hollande

Francois Hollande během svého funkčního období vystřídal dva předsedy vlády, oba ze Socialistické strany, v obou případech se tedy jednalo o silně levicovou vládu. Hollandovu politickou orientaci lze označit jako pravé křídlo socialistické strany a některé jím prosazené změny byly mírně liberálního charakteru, jako například pomoc malým a středním podnikům ve formě investic národní banky a též redukcí korporátní daně (středním podnikům na 30 %, malým na 15 %). Zároveň ale usiloval o prosazení změn v daňovém systému včetně omezení daňových úlev, které by ve výsledku měli přinést značný dodatečný příjem do státního rozpočtu. Hollande též zvažoval zavedení 75 % daně z příjmu u těch, kteří vydělávají více než 1 mil. EUR ročně, ve snaze dosáhnout nulového deficitu v roce 2017, to však bylo označeno za protiústavní. Ve výsledku došlo za jeho vlády ke zvýšení finanční zátěže, kdy se Francie stala zemí s nejvyšším daňovým břemenem (47,9 % HDP) s velice komplikovaným a často se měnícím systémem daní (GOODLIFFE 2015).

Následující graf č. 2 ilustruje vývoj veřejných výdajů a ve Francii ve sledovaném období mezi lety 1979-2014, tedy včetně započatého posledního volebního období.

Graf 2 - Vývoj státních výdajů ve Francii 1981-2014

Zdroj: vlastní zpracování dle World Bank

Úroveň vládních výdajů se pohybuje v intervalu mezi 35 až 50 %, přičemž nadpoloviční většina hodnot se pohybuje v intervalu mezi 45 a 50 %, což Francii činí zemí s nejvyšší úrovní výdajů mezi zvolenými subjekty. Úroveň vládních výdajů Francie lze všeobecně považovat za vysokou.

Z grafu je patrné zvyšování vládních výdajů z počátku prvního volebního období Mitterranda (1981-1995) v důsledku výše popsaných sociálních opatření, které prosadila jeho vláda. Naopak, před koncem jeho prvního volebního období došlo k výraznému snížení těchto výdajů ve snaze čelit vysoké inflaci a nezaměstnanosti, což odporuje teorii politického cyklu. Naopak jeho druhé funkční období mezi lety 1995-2007 se vyjma prvního roku nese v duchu opětovného zvyšování výdajů, což odpovídá teorii politického cyklu.

Během prvního období Chiraca je patrné úsilí jeho kabinetu o snížení vládních výdajů. Rok před volbami dochází k poměrně razantnímu zvýšení výdajů, což podporuje teorii politického cyklu. V jeho druhém funkčním období (2002-2007) není patrný žádný převažující vývojový trend. K předvolebnímu zvyšování výdajů nedochází.

Období vlády Sarkozyho (2007-2012) je poznamenáno světovou hospodářskou krizí, které se projevilo výrazným zvýšením výdajů, ačkoli jeho volební program se nesl v duchu mírně pravicové politiky a usiloval o liberalizaci francouzského hospodářství, fiskální politika jím praktikovaná měla veskrze levicový charakter. V posledním roce před volbami došlo ke zvýšení výdajů, nicméně lze ho přisuzovat hospodářské krizi v Evropě.

Fiskální politika Hollanda je obrazem silné levicové vlády a také doznívání hospodářské krize. Této vládě se podařilo zvýšit daňový výnos, přičemž v duchu levicové politiky nedochází ke snižování veřejných výdajů. Údaje o úrovni výdajů z předvolebního období zatím nejsou k dispozici, nelze tedy potvrdit ani vyvrátit teorii politického cyklu.

S přihlédnutím k orientaci v rámci politického spektra lze výše obsáhnuté období shrnout následovně: pro vládu levicově orientovaných politických stran (Mitterrand 1981-1995, Hollande 2012-2017) je typický celkový rostoucí trend v oblasti vládních výdajů, naopak u vlád pravicově orientovaných (Chirac 1995-2007, Sarkozy 2007-2012)

se projevuje trend opačný- výdaje jsou snižovány- s výjimkou vlády Sarkozyho, kdy však lze zvýšení výdajů přisuzovat globální hospodářské situaci (viz výše, odstavec věnující se hospodářské politice Sarkozyho).

Vliv politického cyklu v podobě zvyšování výdajů ke konci volebního období se projevil u tří z pěti ukončených volebních období. U jednoho z nich lze tento nárůst vysvětlit globálně nepříznivou hospodářskou situací.

4.1.3 Regresní analýza - Francie

Následující kapitola shrnuje výsledky regresní a korelační analýzy pro Francii. Tato analýza byla záměrně provedena na průměrných hodnotách salda za konkrétní volební období a celkové změně HDP za toto období ve snaze uchopit fiskální politiku jako celek a rovněž ve snaze eliminovat zpoždění efektu fiskální politiky na ekonomickou situaci. Vzhledem k výše zmíněnému je analýza provedena pouze pro ukončená funkční období, tedy pouze do roku 2012.

V rámci korelační analýzy byla stanovena následující intenzita závislosti:

$$\text{Pearsonův korelační koeficient } r = 0,9$$

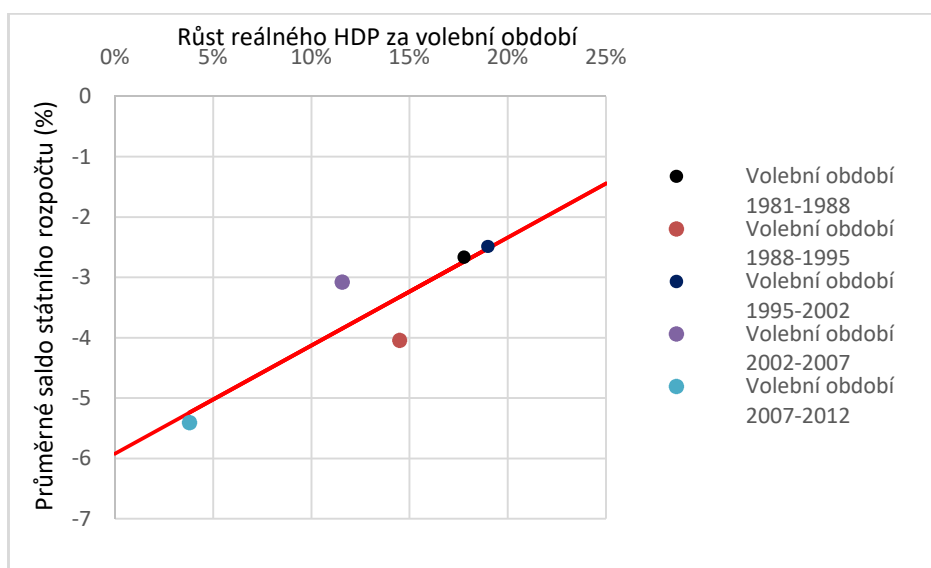
čili silná přímá závislost. V případě Francie je závislost mezi těmito veličinami výrazně silnější, než v případě Velké Británie či Nového Zélandu, což může být způsobeno výrazně vyšším procentuálním podílem výdajů na HDP (viz graf č. 2), kdy se pohybujeme v intervalu mezi 35 až 50 % (přičemž většina hodnot se pohybuje v intervalu mezi 45 až 50 %), zatímco v případě Velké Británie se pohybujeme v intervalu mezi 30 až 43 % (kde se většina hodnot se pohybuje v intervalu od 30 do 40 %).

Následující graf č. 3 zobrazuje výsledky provedené regresní analýzy závislosti salda státního rozpočtu a růstu reálného HDP.

Výsledkem je lineární regrese dle následující regrese funkce:

$$y = 17,902 * x - 5,920$$

Graf 3 - Výsledky regresní analýzy Francie

Zdroj: vlastní zpracování dat World Bank

Z grafického znázornění regresní funkce lze usoudit vztah nepřímé úměrnosti mezi růstem HDP a deficitem státního rozpočtu v dlouhém období.

Jelikož prostřednictvím regresní ani korelační analýzy není možné určit, která z veličin je závislou, lze výsledky regresní analýzy interpretovat dvěma způsoby a to buď jako závislost salda státního rozpočtu na HDP, tedy zvyšování výdajů v důsledku negativního hospodářského vývoje a naopak zvýšení příjmů v době konjunktury, či naopak jako závislost vývoje HDP na podobě fiskální politiky, respektive podobě salda státního rozpočtu. Na základě následujícího grafu č. 4 lze usoudit, který z výše uvedených předpokladů je správný a to na základě efektu zpoždění, který se dostaví při konkrétních výkyvech u jednotlivých hodnot a to tak, že závislá proměnná by na šok měla reagovat později. V případě Francie k těmto výkyvům v řadě případů dochází ve stejném roce.

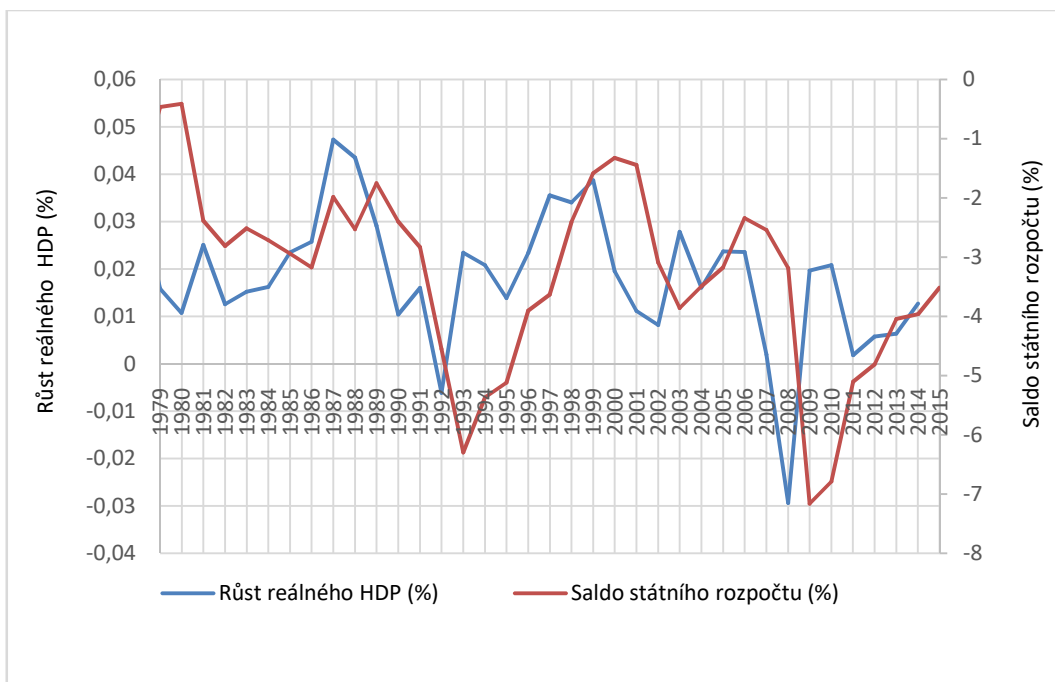
Pakliže se dojde k efektu zpoždění, zpravidla u salda státního rozpočtu, lze se tedy domnívat, že je závislou proměnnou saldo. Dá se však předpokládat, že se tyto veličiny ovlivňují vzájemně a vztah závislosti proto není jednoznačný.

V případě provedení korelační analýzy pro jednotlivá data napříč volebními obdobími (viz graf č. 4) byla stanovena následující závislost:

$$\text{Pearsonův korelační koeficient } r = 0,60$$

čili středně silná závislost, přičemž ve srovnání s výsledkem předchozí analýzy, kdy Pearsonův korelační koeficient dosahoval hodnoty $r = 0,9$ je patrný výrazný vliv efektu zpoždění a je potvrzeno zpřesnění analýzy pomocí zprůměrování hodnot za jednotlivá volební období.

Graf 4 - Vývoj HDP a salda státního rozpočtu ve FR 1979-2015

Zdroj: vlastní zpracování dat World Bank

4.2 Velká Británie

Následující část práce se bude věnovat analýze Velké Británie jakožto zástupce neokonzervativní koncepce hospodářské politiky.

4.2.1 Základní charakteristika Velké Británie

Na Spojené království Velké Británie a Severního Irska je ostrovní stát rozkládající se na ostrovech o celkové ploše 241 000 km². Nejbližším sousedem ostrovů je kontinentální Evropa, která je v současné době zároveň nejbližším obchodním partnerem země. Z celkového objemu exportu tvoří export do Evropských zemí v roce 2016 celkem 55,7 %, přičemž import z těchto zemí 61,2 %. Druhý největší objem exportu míří do Severní Ameriky a to necelých 17 % a import ze zemí Severní Ameriky tvoří 11 %, což je třetí nejvyšší podíl importu. Na druhém místě z hlediska importu se umístili země Asie a Tichomoří. Země Asie a Tichomoří se pak umístili na třetím místě z hlediska exportu s 14 % celkového objemu exportu. Tento relativně vysoký poměr lze přisoudit koloniální historii Velké Británie. Největším obchodním partnerem Británie v roce 2015 bylo Německo, které se na celkové výši importu podílí z necelých 15 %, na druhém místě je pak Čína a na třetím USA. Z hlediska exportu je pak největším odbytištěm britské produkce trh USA s podílem necelých 15 % celkového vývozu, na druhém místě je pak Německo a na třetím Švýcarsko. Velkou Británii lze označit za relativně otevřenou ekonomiku s podílem exportu na HDP ve výši 15,3 %. Měnou je libra šterlinků (*pound sterling*, též *British pound*) (Euromonitor International 2016).

Velká Británie je členským státem rady bezpečnosti OSN, členem NATO, skupiny G7, též G20, Commonwealthu, Světové obchodní organizace (WTO), Mezinárodního měnového fondu (IMF), Světové Banky (WB), Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) a Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (LIŠČÁK a FOJTÍK 1996). Británie je též členským státem EU, přičemž 23. května 2016 v referendu o setrvání Británie v Evropské unii se většina vyslovila pro její vystoupení. Země je tak momentálně v procesu vystoupení, ke kterému by mělo dojít do dvou let od oficiální žádosti o něj (BUMBACHER 2016).

Velká Británie se svou hodnotou HDP per capita 41 779 USD v roce 2015 dle údajů OECD řadí na 17. místo mezi zeměmi OECD, přičemž průměrná hodnota HDP per capita v rámci zemí OECD v tomto roce činila 40 802 USD. V roce 2015 vzrostlo reálné HDP o 2,2 %. Prognóza pro rok 2016 počítá s růstem HDP o 2 %, předpokládán je tedy pokles tempa růstu o dvě desetiny procentního bodu (Euromonitor International 2016, OECD 2017).

Veřejný dluh činil 1 664 mld. USD, což činí přibližně 89 % HDP. To činí z Velké Británie devátou nejvíce zadluženou zemí v rámci OECD. Velká Británie se v posledních letech snaží značně omezit financování státního rozpočtu z cizích prostředků. Zatímco v roce 2014 deficit státních rozpočtů dosahoval 5,7 %, v roce 2015 dosahoval hodnoty 3,9 % a pro rok 2016 je deficit očekáván na úrovni 2,6 % (Euromonitor International 2016).

Inflace činila 0,1 % v roce 2015, zatímco průměr v zemích OECD v témž roce činil 0,6 %. Inflace pro rok 2016 je očekávána okolo hodnoty 0,7 % (Euromonitor International 2016).

Populace Velké Británie dosáhla 64,7 milionů obyvatel v roce 2016. Od roku 2000 tak populace vzrostla o 5,9 milionů. To je dáno zejména migračním přírůstkem. Procentuální podíl obyvatel nad 65 let vzrostl od roku 2011 o více než 1,5 % z původních 16,4 % na 18 % v roce 2016 a je předpokládán další růst až na 22,4 % v roce 2030. Populace mezi 15-65 lety věku se v sledovaných letech snížila z 66 % na 64,3 %, zatímco u populace do 15 let věku dochází k nepatrnému nárůstu o 0,1 % (Euromonitor International 2016). Tento výše popsany trend v demografickém vývoji způsobující stárnutí populace je třeba zohlednit v rámci formulace fiskální politiky.

Míra nezaměstnanosti činila 5,3 % z práceschopného obyvatelstva v roce 2015 a pravděpodobně poklesne na hodnotu 5 % v roce 2016. Průměr OECD v roce 2015 činil 7,3 %. Velká Británie se však potýká s velmi slabým růstem produktivity. OECD uvádí pouze 1 % roční růst produktivity (Euromonitor International 2016).

V zemědělství je zaměstnáno pouze 1,5 % pracovních sil. Velká Británie je výrazně závislá na importu potravin, kdy je nutné dovést téměř 32 % spotřebovávaných

potravin (OECD 2016, Euromonitor International 2016). Zpracovatelský sektor produkuje 11,1 % HDP a zároveň zaměstnává 10 % pracovních sil země. Toto odvětví zahrnuje celou řadu aktivit od těžkého strojírenství až po lehký průmysl s produkcí spotřebního zboží. Zpracovatelský průmysl ve Velké Británii prochází výraznými změnami, kdy dochází zejména k robotizaci a automatizaci těchto odvětví a tím pádem k nižší náročnosti na pracovní síly (Euromonitor International 2016).

Služby generují 78,7 % HDP, a jsou hlavním motorem ekonomiky Velké Británie. Velký podíl v sektoru služeb drží bankovníctví a pojišťovnictví. Londýnská City je vedle Wall street druhým největším finančním centrem světa. Toto postavení Velké Británie je však ohroženo v souvislosti s výsledky hlasování v referendu o setrvání Velké Británie v Evropské unii. Několik velkých finančních společností již ohlásilo přesídlení jejich Londýnských centrál do některé ze zemí EU (Euromonitor International 2016).

Spojené království Velké Británie a Severního Irska je státním zřízením *konstituční monarchií*. Zákonodárnou moc zde představuje Parlament složený ze dvou komor a to dolní komory, neboli Dolní sněmovny a horní komory, tzv. Sněmovny lordů. Členové dolní komory jsou voleni na pět let a členové horní komory jsou jmenováni královnou na doporučení premiéra, jsou dědičnými lordy, doživotními lordy nebo duchovními (arcibiskupové a biskupové). Moc výkonnou pak lze rozdělit do pěti složek a těmi je *panovník*, který plní v případě Velké Británie převážně reprezentativní a symbolickou funkci, dále pak *ministrský předseda* s velmi silným postavením, který stojí v čele výkonné moci, dále *kabinet*, jakožto vrcholný orgán výkonné moci, který je složen z přibližně dvaceti ministrů dále *vláda* tvořená z ministrů kabinetních a nekabinetních a *státní správa*, která v konečném důsledku realizuje vládní rozhodnutí. Politický systém Británie je někdy označován jako *premiérský systém* díky velmi silnému postavení premiéra, který plní funkci předsedy vlády, předsedy kabinetu a je zároveň předsedou nejsilnější politické strany, stojí též v čele dolní komory parlamentu. Soudní moc z hlediska tvorby fiskální politiky nesehrává významnou roli, není jí tedy věnována pozornost (ROVNÁ 2004).

Ve Velké Británii se ve volbách do Dolní sněmovny používá systém relativní většiny, známý též pod názvem *first past the post*. Voliči v jednotlivých jednomandátových

obvodech země volí přímo poslance. Vítězem je pak kandidát s prostou většinou hlasů. Maximální doba mezi dvěma volbami do dolní komory je určena na pět let. (Parliament.uk 2016).

Ze stranicko-politického hlediska se jedná o systém dvou dominujících stran a to na Konzervativní straně (*Conservative Party*) a Straně práce (*Labour Party*). Ve Velké Británii existuje několik desítek dalších politických stran, které jsou nicméně do značné míry znevýhodňovány výše zmíněným volebním systémem založeným na většinovém principu v obvodech s jedním mandátem. Strana, která vzejde z voleb jako vítězná sestavuje vládu, zatímco strana, která skončí na druhém místě tvoří opozici (ROVNÁ 2004).

4.2.2 Hospodářská politika Velké Británie 1979-2015

Od roku 1979 se ve Velké Británii konalo celkem devět voleb do Dolní komory Parlamentu, přičemž v šesti z nich zvítězila Konzervativní strana, opoziční strana, čili strana Labouristů zvítězila ve zbývajících třech. Následující tabulka č. 3 shrnuje jejich výsledky.

Tabulka 3 – Výsledky voleb ve Velké Británii 1979 – 2015

Rok	1979-1983	1983-1987	1987-1992	1992-1997	1997-2001	2001-2005	2005-2010	2010-2015	2015-2020
Počet křesel potřebných k většině	318	326	326	326	330	330	324	326	326
Politické strany dle počtu získaných křesel v Dolní komoře	Conservative party 339	Conservative party 397	Conservative party 376	Conservative party 336	Labour Party 418	Labour Party 413	Labour Party 355	Conservative party 306	Conservative party 330
	Labour Party 269	Labour Party 209	Labour Party 229	Labour Party 271	Conservative party 165	Conservative party 166	Conservative party 198	Labour Party 258	Labour Party 232
	Liberal party 11	Liberal party 23	Liberal party 22	Liberal party 20	Liberal party 46	Liberal party 52	Liberal party 62	Liberal party 57	Scottish National Party 56
									Liberal party 8

Zdroj: vlastní zpracování dle *parliament.uk*

Následující část se bude věnovat rozboru hospodářské politiky jednotlivých vlád za sledované období.

1979-1990 Margaret Thatcherová

Mezi lety 1979-1990 určovala hospodářskou politiku Velké Británie tehdejší předsedkyně vlády - Margaret Thatcherová, která dala jméno období tzv. *tatcherismu*, což je souhrnný název pro neokonzervativní politickou praxi aplikovanou v období její vlády.

Hospodářská situace této doby byla formována zejména tzv. obdobím *Welfare State*, jež započalo ve 40. letech a bylo spjato teoretickým konceptem hospodářské politiky J. M. Keynesa. V rámci této politiky bylo stěžejní cílení na dosažení vysokého růstu ekonomiky při nízké nezaměstnanosti (max. 3-4 %) prostřednictvím státních zásahů (FAJMON 1999). V roce 1945 pak ve volbách zvítězili labouristé, kteří započali mohutnou vlnu nacionalizace v průmyslovém odvětví v rámci úsilí o zachování vysoké zaměstnanosti. V následujících volbách v roce 1951 sice zvítězila opozice, tedy konzervativci. Ti však navázali na již nastolený kurs (ačkoli proti němu původně protestovali), jelikož zajišťoval dostatek prostředků pro sociální politiku. Toto sdílení shodného postupu labouristů a konzervativců je označováno jako *konsenzus* a trvalo až do 70. let (ROVNÁ 1991).

Britská ekonomika se vyvíjela uspokojivě a to až do ropné krize na počátku 70. let, která způsobila stagflaci, při níž roční míra inflace překonala 20 %. S touto situací se potýkala labouristická vláda v čele s Jamesem Callaghanem, která ukončila politiku konsenzu a učinila rozhodnutí odstoupit od finančního podporování veřejného sektoru a soustředit se na snižování inflace a radikální eliminaci veřejných výdajů (ROVNÁ 1991). V důsledku škrťů v rozpočtu a z něj plynoucím zvýšení nezaměstnanosti a též poklesu růstu mezd propukla všeobecná nespokojenost, jež eskalovala v masové stávky. Tato situace výrazně napomohla opoziční straně konzervativců v čele s Margaret Thatcherovou, kteří v roce 1979 zvítězili ve volbách (BANKOWICZ 2002).

Politický styl Margaret Thatcherové vychází z tzv. *Nové pravice*, tedy ideologie vycházející z myšlenek Adama Smitha- zastává tedy veskrze liberální hodnoty a zpochybňuje efektivitu vládních intervencí. Stěžejní ekonomickou teorií vystihující

období vlády Thatcherové je *monetarismus*. Za období její vlády došlo ke snížení přímých daní (z příjmu) při současném zvýšení daní nepřímých. Došlo též k masivní privatizaci firem, které byli po válce znárodněné a v důsledku toho nepříliš produktivní a závislé na finanční podpoře státu. Zásadní změny přinesla Thatcherová i v oblasti odborového hnutí, jemuž čelila prostřednictvím protiodborového zákonodárství, kdy stávky musely být schváleny nadpoloviční většinou zaměstnanců. V důsledku výše popsanych rozhodnutí došlo k výraznému zvýšení nezaměstnanosti (BANKOWICZ 2002, ROVNÁ 1991).

Margaret Thatcherová resignovala v roce 1990 a za její resignaci stály neshody uvnitř konzervativní strany. Dalším impulsem byl též její skeptický přístup k otázkám evropské integrace, zhoršující se preference konzervativců a též zhoršující se hospodářská situace- opětovný růst inflace a růst deficitu (ROVNÁ 1991).

1990-1997 John Major

Po rezignaci Margaret Thatcherové proběhly vnitrostranické volby konzervativců, ve kterých uspěl John Major, který zastával v kabinetu Margaret Thatcherové pozici ministra financí. Kabinet Johna Majora musel řešit zejména recesi, která zapříčinila nárůst nezaměstnanosti (ROVNÁ 1991). Ve volbách v roce 1992 byli konzervativci v čele s Johnem Majorem znovu zvoleni. Jím sestavený kabinet pokračoval v aplikaci pravicově orientované hospodářské politiky a hlavním nástrojem mělo být další snižování daní při zachování stabilní cenové hladiny a nízké míry nezaměstnanosti (Conservative Party 1992). Plynule tedy navázal na politiku nastolenou Thatcherovou. Zásadním rozdílem oproti Thatcherové byl Majorův kladný přístup ke společné evropské měně. Díky těmto postojům byla výrazně ovlivněna síla mandátu a popularita Johna Majora po událostech takzvané *černé středy* v roce 1992, kdy díky spekulacím na libru byla Británie nucená opustit Evropský mechanismus směných kurzů. (STEPHENS 1995) Navzdory těmto událostem se britská ekonomika vrátila zpět k ekonomickému růstu a postupnému snižování nezaměstnanosti (Conservative Party 1992).

1997-2010 Tony Blair

Ve volbách v roce 1997 získali většinu labouristé v čele s Tony Blairem a odsunuli tak konzervativce do opozice po 18 letech vlády. Labouristé získali ve volbách většinu s programem, který nesl název „*New Labour*“. Tento program byl založen na pěti základních ekonomických bodech (Labour Party 1996):

- Více prostředků pro veřejné školství
- Více prostředků pro veřejné zdravotnictví
- Podpora zaměstnávání osob do 25 let
- Snížení spotřebních daní na vytápění a nulový růst sazeb daně z příjmů
- Stabilní cenová hladina a nízké úrokové míry

Tony Blair tedy uspěl s politikou, kterou lze označit spíše za středovou s patrným vlivem jisté shody s neokonzervativní politikou nastolenou Margaret Thatcherovou. Mimo výše popsané kroky byla zavedena minimální mzda a reformován trh práce. Politika Tonyho Blaira byla mimořádně populární. Díky tomu labouristé s programem, který stál na základech „*New Labour*“ získali většinu i v letech 2001 a 2005.

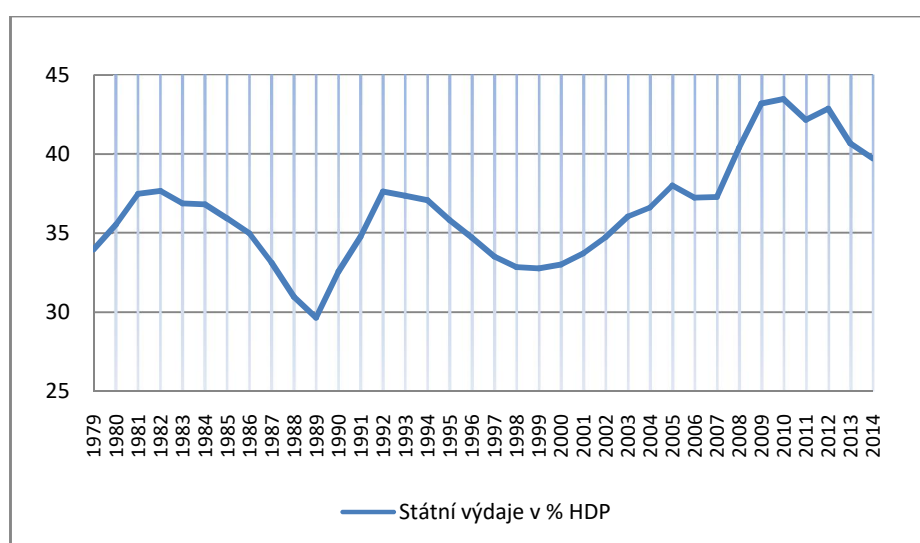
2010-2015 David Cameron

Ve volbách v roce 2010 zvítězili konzervativci v čele s Davidem Cameronem. Jelikož se však žádné ze stran nepodařilo získat potřebnou většinu, došlo ke koalici mezi vítěznými konzervativci a liberálními demokraty, k čemuž došlo poprvé v poválečné historii země. Tato vláda čelila následkům hospodářské krize v roce 2008, a z ní plynoucímu zvýšení deficitu státního rozpočtu a usilovala o jeho omezení prostřednictvím úsporných opatření, které se týkali všech vládních výdajů s výjimkou školství a zdravotnictví. Cameron prosadil privatizaci Royal mail a dalších státních firem (KRUGMAN 2015). Jeho vláda se zasadila o snížení přímých daní a snížení vládních výdajů. Cameron získal uznání za modernizaci strany konzervativců a značné snížení deficitu Velké Británie. V roce 2015 mohl prohlásit, že díky úspornému programu se jeho vládě podařilo snížit deficit státního rozpočtu na polovinu oproti stavu roku 2010 (podíl deficitu na HDP). Ministr financí Cameronova kabinetu, George Osborne plánoval v obdobné hospodářské politice pokračovat i nadále s cílem dosáhnout přebytku veřejných

rozpočtů v roce 2020. V návaznosti na výsledky referenda o setrvání Velké Británie v Evropské unii se dle nástupce Osbourny, Phillipa Hamonda jeví tento cíl jako nereálný. (WALKER 2016)

Následující graf č. 5 ilustruje vývoj veřejných výdajů mezi lety 1979, tedy od nástupu Thatcherové do roku 2014.

Graf 5 - Vývoj státních výdajů ve VB 1979-2014

Zdroj: vlastní zpracování dat World Bank

Úroveň vládních výdajů se pohybuje v intervalu mezi 30 až 43 %, přičemž převážná většina hodnot se pohybuje v intervalu mezi 30 a 40 %, což je ve srovnání s ostatními subjekty střední úroveň.

Mezi lety 1979-1990, tedy za dob vlády Thatcherové je patrné její úsilí o snižování veřejných výdajů v duchu výše popsané charakteristiky její neokonzervativní hospodářské politiky. Růst výdajů do roku 1982 je způsoben hospodářskou krizí počátku 80. let. Rostoucí trend po roce 1989 souvisí se znovu se zhoršující ekonomickou situací.

Mezi lety 1990-1997, kdy byl předsedou vlády John Major, došlo ke zvýšení vládních výdajů v důsledku řešení problémů souvisejících s recesí a též k růstu deficitu v důsledku poklesu příjmů souvisejícím se zrušením tzv. daně z hlavy.

Politika Blaira mezi lety 1997-2010 znamenala v první polovině jeho funkčního období následování politiky jeho předchůdců v duchu snižování vládních výdajů, což je projevem Blairova značného přiblížení ke středu. Ve druhé polovině jeho funkčního období však dochází ke zvyšování výdajů a to až do roku 2008. V roce 2008 pak dochází k dramatickému zvýšení výdajů, které lze přičítat vlivu globální finanční krize.

Politika Camerona mezi lety 2010-15 se nesla v duchu konstantního snižování výdajů i navzdory doznívání finanční krize.

Výše uvedená grafika dokládá, že vliv politického cyklu u konzervativců není příliš patrný. U jednotlivých vlád ke konci funkčního období dochází k opačnému efektu snižování veřejných výdajů, s výjimkou vlády Johna Majora, jehož zvyšování výdajů před volbami v roce 1992 lze přisoudit zhoršení hospodářské situace v té době, nicméně vliv politického cyklu tímto nelze vyloučit. Politika Camerona i přes výše popsané hospodářské problémy přistoupila k radikálnímu snížení výdajů a to konstantně po celé funkční období. V grafu č. 5 není zobrazena hodnota pro poslední rok, jelikož nebyla z daného zdroje dostupná. Dle dat OECD však i v posledním roce funkčního období Camerona dochází k poklesu poměru výdajů vůči HDP.

U labouristů je efekt politického cyklu lépe patrný. Příkladem je první volební období Blaira, kde je patrný výrazný nárůst výdajů rok před koncem jeho funkčního období. Během jeho dvou následujících funkčních období dochází ke konstantnímu růstu výdajů, přičemž v posledním roce je třeba brát zřetel na zhoršující se globální ekonomickou situaci.

Z celkového počtu osmi ukončených volebních období se vliv politického cyklu projevuje u čtyř z nich, přičemž ve dvou případech lze nárůst výdajů dát do souvislosti s nepříznivým hospodářským vývojem v nadnárodním měřítku.

4.2.3 Regresní analýza - Velká Británie

Následující část práce popisuje výsledky korelační a regresní analýzy v případě Velké Británie. Tato analýza byla rovněž provedena na průměrných hodnotách salda za konkrétní volební období, a celkové změně HDP od počátku volebního období do jeho konce ve snaze eliminovat efekt zpoždění a ve snaze lépe uchopit hospodářskou politiku jako celek.

V rámci korelační analýzy byla stanovena následující intenzita závislosti:

$$\text{Pearsonův korelační koeficient } r = 0,53$$

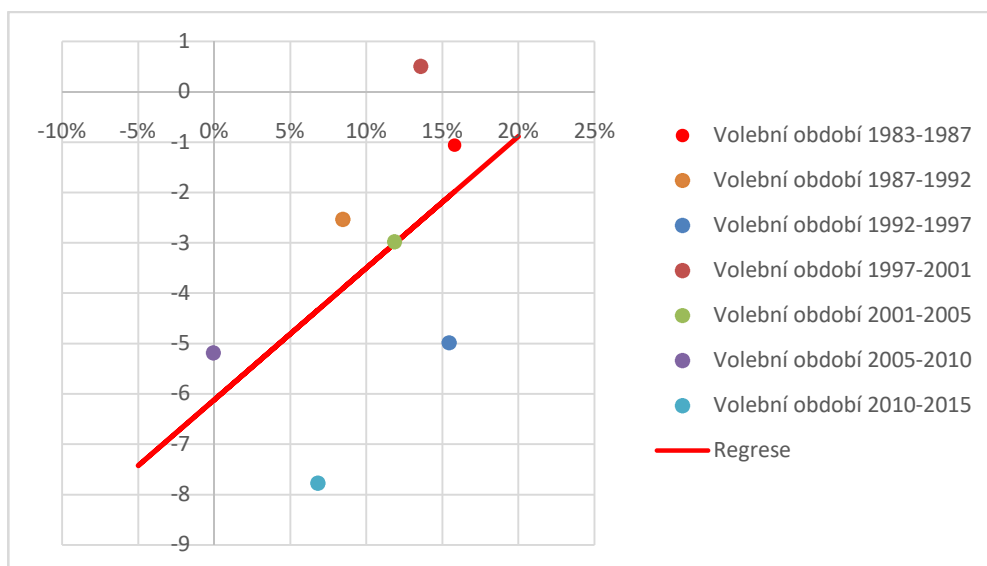
čili středně silná přímá závislost.

Výsledkem provedené jednoduché lineární regrese je následující regresní funkce:

$$y = 26,456 * x - 6,11853$$

Následující graf č. 6 zobrazuje výsledky provedené regresní analýzy závislosti salda státního rozpočtu na růstu reálného HDP.

Graf 6 - Výsledky regresní analýzy Velké Británie

Zdroj: vlastní zpracování dat World Bank

Z grafického znázornění regresní funkce lze vztah mezi veličinami označit za nepřímou úměrnost mezi růstem HDP a deficitem státního rozpočtu v dlouhém období.

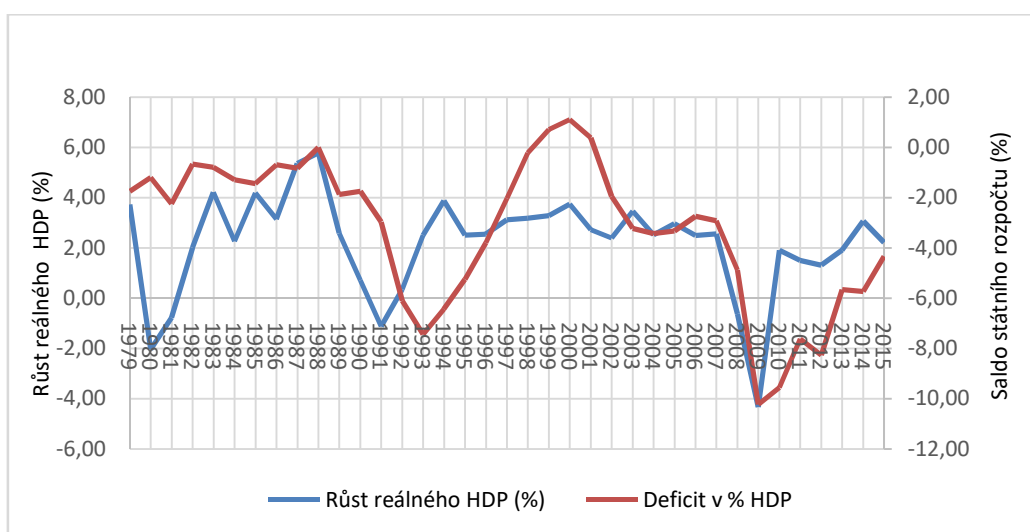
Jelikož prostřednictvím regresní ani korelační analýzy není možné určit, která z veličin je závislou, lze výsledky regresní analýzy interpretovat dvěma způsoby a to buď to jako závislost salda státního rozpočtu na HDP, tedy zvyšování výdajů v důsledku negativního hospodářského vývoje a naopak zvýšení příjmů v době konjunktury, či naopak jako závislost vývoje HDP na podobě fiskální politiky. V případě Británie není situace jednoznačná. V období mezi lety 1979-1989 se závislou proměnnou jeví růst HDP, jak je patrné z grafu č. 7, zatím co v letech 1989-2015 se závislou proměnnou jeví saldo státního rozpočtu. Dá se však předpokládat, že se tyto veličiny ovlivňují vzájemně a vztah závislosti proto není jednoznačný.

V následujícím grafu č. 7 je zobrazen vývoj HDP a vývoj salda státního rozpočtu v jednotlivých letech, z něhož je patrný efekt zpoždění. Tento efekt dokládá i výsledek korelační analýzy provedené na průběžných hodnotách obou veličin, kdy:

$$\text{Pearsonův korelační koeficient } r = 0,44$$

Jedná se tedy o středně velkou přímou závislost, čili závislost nižší, než v případě provedení analýzy dat v závislosti na volebním období, kde byly použity průměrné hodnoty salda za volební období a celkový rozdíl změny HDP od prvního do posledního roku volebního období.

Graf 7 - Vývoj HDP a salda státního rozpočtu ve VB 1979-2015

Zdroj: vlastní zpracování dat World Bank

4.3 Nový Zéland

Zajímavým příkladem praktické hospodářské politiky je Nový Zéland, který v 80. letech zahájil hospodářskou reformaci, pro kterou se zažil souhrnný název *Rogernomics*, v rámci které došlo k významné liberalizaci novozélandské ekonomiky a kdy byl v roce 1994 schválen zákon zavazující vládu k rozpočtové vyrovnanosti, který výrazně eliminuje vliv politického cyklu.

4.3.1 Základní charakteristika Nového Zélandu

Nový Zéland je unitární ostrovní stát rozkládající se na dvou větších ostrovech o celkové ploše 263 300 km². Nejbližším sousedem je Austrálie, která je od ostrovů vzdálená v průměru 1 600 km, která je Novému Zélandu nejbližším obchodním partnerem. Mezi zeměmi je uzavřena dohoda o volném obchodu či dohoda o neomezeném pohybu pracovních sil a kapitálu. Největší podíl exportu v roce 2006 tvoří Asijské země a Tichomoří s celkovým podílem 45 %, stejně je tomu i v oblasti dovozu, kdy se tyto země podílí na celkovém importu z necelých 47 %. Druhý největší podíl exportu tvoří dovoz z Austrálie a to podílem 16,4 % z hlediska importu se však Austrálie pohybuje na třetím místě s celkovým podílem necelých 13 %. Druhý největší podíl importu má Evropa s objemem necelých 20 %. Třetí místo z hlediska exportu zaujímají země Severní Ameriky s podílem 13 %. Nový Zéland lze označit za relativně otevřenou ekonomiku s celkovým podílem exportu na HDP ve výši 20,6 % (pr rok 2015), přičemž takřka polovinu vývozu tvoří zemědělské komodity, což tvoří ekonomiku Nového Zélandu relativně závislou na vývoji cen těchto komodit. Z hlediska importu se Nový Zéland potýká s problémem nutnosti dovozu ropy, který jeho ekonomiku činí značně závislou na vývoji jejích cen. Pozice Nového Zélandu na mezinárodních trzích je do značné míry komplikována jeho izolovanou polohou. Měnou je Novozélandský dolar (Euromonitor International 2016, LIŠČÁK a FOJTÍK 1996).

Nový Zéland je členem celé řady mezinárodních organizací, jako například Organizace spojených národů (OSN), Světové obchodní organizace (WTO), Mezinárodního měnového fondu (IMF), Světové banky (WB), či Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) (LIŠČÁK a FOJTÍK 1996).

Nový Zéland se svou hodnotou HDP per capita, která činila 37 066 USD v roce 2015, se dle údajů OECD řadí na 20. místo v rámci zemí OECD, přičemž průměrná hodnota HDP per capita v rámci zemí OECD v tomto roce činila 40 802 USD. V roce 2015 vzrostlo reálné HDP o 3,2 % (Euromonitor International 2016, OECD 2017). Z hlediska reálného HDP došlo v roce 2016 k jeho růstu o 3,1 %, tedy k poklesu tempa růstu o jednu desetinu procentního bodu ve srovnání s rokem 2015 (Euromonitor International 2016).

Veřejný dluh v roce 2015 činil 53,826 mld. USD, což činí přibližně 31 % HDP. Vláda předpokládá, že do roku 2020 by měl veřejný dluh činit méně než 20 %. V rámci OECD je Zéland čtvrtá nejméně zadlužená země (Euromonitor International 2016).

Inflace činila 0,3 % v roce 2015, zatímco průměr v zemích OECD v témže roce činil 0,6 %. Na Novém Zélandu došlo posledních čtyřech letech k jejímu poklesu z původní hodnoty 4 % v roce 2011 (Euromonitor International 2016).

Populace Nového Zélandu dosáhla 4,6 milionů obyvatel v roce 2016. Z populačního hlediska se Zéland potýká s problémem stárnutí populace. Procentuální podíl obyvatel nad 65 let vzrostl od roku 2011 o takřka 2 % a z původních 13,1 % na 14,8 % v roce 2016. Populace mezi 15-65 lety věku se v těchto letech pohybuje okolo 65 %, zatímco u populace do 15 let věku dochází v posledních 6 letech k poklesu o 1 % (Euromonitor International 2016). Vláda předpokládá, že počet obyvatel starších 65 let bude růst téměř čtyřnásobně rychleji, než růst počtu obyvatel v ostatních věkových skupinách. Za těchto předpokladů by pak financování penzijního systému stálo přibližně 8 % z HDP, přičemž v současné době stojí 4 % (Euromonitor International 2016).

Míra nezaměstnanosti činila 5,3 % práceschopných obyvatel v roce 2015 a pravděpodobně poklesne na hodnotu 5 % v roce 2016. Průměr OECD v roce 2015 činil 7,3 %. Z historického hlediska se jedná o relativně nízké hodnoty nezaměstnanosti ve srovnání s obdobím po zahájení ekonomické reformace v 80. a 90. letech minulého století. V zemědělství je zaměstnává 6 % pracovních sil. Polovina rozlohy země se sestává z pastvin pro ovce a dobytek. Nový Zéland je největším světovým dodavatelem mléka a vyprodukuje jednu třetinu světového exportu mléka ročně (OECD 2016, Euromonitor International 2016).

Zpracovatelský sektor produkuje 11,7 % HDP a zároveň zaměstnává 11,7 % pracovních sil země. Toto odvětví zahrnuje celou řadu aktivit od těžkého strojírenství až po lehký průmysl s produkcí spotřebního zboží. Zejména pak High-tech odvětví spjaté s komunikací a informacemi v poslední dekádě vzkvétalo (Euromonitor International 2016). Služby generují 71,9 % HDP, přičemž velmi významný je cestovní ruch, který zaměstnává 12,8 % obyvatelstva země a výnosy z něj tvoří zhruba 20 % devizových příjmů (Euromonitor International 2016).

Nový Zéland je *konstituční monarchie s parlamentní demokracií* a je členem Britského společenství národů, což činí britskou hlavu státu zároveň hlavou státu Nového Zélandu a jeho výkonné moci, která je zastupována prostřednictvím generálního guvernéra. Ten plní funkce formálního charakteru. Stejně jako britský panovník nemá aktivní roli v politice. Politickým vůdcem vlády, jakožto dalšího orgánu výkonné moci je ministerský předseda. Mezi jeho práva patří podávat generálnímu guvernérovi návrhy na jmenování respektive rezignaci ministrů vlády, též návrh na rozpuštění parlamentu a tudíž i vyhlášení předčasných voleb. Centrálním orgánem vlády je takzvaný kabinet, jež je tvořen ministerským předsedou a kabinetními ministry. Dalším orgánem výkonné moci je výkonná rada, jež má za úkol poskytovat rady generálnímu guvernérovi, které v konečném důsledku vedou k rozhodnutí vlády. Zákonodárnou moc v zemi představuje jednokomorová Sněmovna reprezentantů. Moc soudní není z hlediska této práce důležitá, proto není nutné se jí zabývat (ŽENÍŠEK 2007).

Volební systém Nového Zélandu je v současnosti takzvaný *proporční smíšený volební systém*, který byl zaveden v roce 1996 na základě referenda a nahradil tak původní systém relativní většiny, který spočíval na principu zisku nadpoloviční většiny hlasů v obvodech s jedním mandátem. Nově zavedený systém je založen na principu přerozdělení části mandátů na základě většinového volebního systému a části na základě poměrného volebního systému. Volič tak disponuje dvěma hlasy. Část poslanců je tak obsazována pomocí většinové volby v obvodech s jedním mandátem a část (55 křesel) na základě proporčního systému. Proporční volba určuje zastoupení strany v parlamentu, bez ohledu na počet křesel získaných v rámci většinové volby. Z hlediska stranického systému lze Nový Zéland označit za *omezený multipartismus* se dvěma dominantními stranami. (CABADA a ŽENÍŠEK 2003, ŽENÍŠEK 2007).

4.3.2 Hospodářská politika Nového Zélandu

Od roku 1984 se konalo celkem jedenáct voleb (viz tabulka č. 4), přičemž v šesti z nich zvítězila strana Nacionalistů, čili středo-levicově orientovaná politická strana. Ve zbývajících pěti volbách zvítězila strana Labouristů, čili strana středo-levicově orientovaná.

Tabulka 4 - Výsledky voleb na Novém Zélandu 1984-2014

Rok	1984-87	1987-90	1990-93	1993-96	1996-99	1999-2002	2002-2005	2005-2008	2008-2011	2011-2014	2014-2017
Počet křesel potřebných k většině	46	49	49	50	61	61	61	61	61	61	61
Politické strany dle počtu získaných křesel ve Sněmovně reprezentantů	Labour party 56	Labour party 57	National party 67	National party 50	National party 44	Labour party 49	Labour party 52	Labour party 50	National party 58	National party 59	National party 60
	National party 37	National party 40	Labour party 29	Labour party 45	Labour party 37	National party 39	National party 27	National party 48	Labour party 43	Labour party 34	Labour party 32
	Social credit 2		New Labour 1	Alliance 2	New Zealand first 17	Alliance 10	New Zealand first 13	New Zealand first 7	Green 9	Green 14	Green 14
				New Zealand first 2	Alliance 13	ACT 9	ACT 9	Green 6	ACT 5	New Zealand first 8	New Zealand first 11
					ACT 8	Green 7	Green 9	Māori 4	Māori 5	Māori 3	Māori 2
						New Zealand first 5	United future 8	United Future 3	Progressive 1	Mana 1	ACT 1
					United NZ 1		Progressive 2	ACT 2	United Future 1	ACT 1	United Future 1
							Progressive 1		United Future 1		

Zdroj: Vlastní zpracování dle <http://www.elections.org.nz>

Následuje rozbor hospodářské politiky jednotlivých vlád za období mezi lety 1984-2014 shrnuté v tabulce č. 4.

1984-1990 David Lange

Rogernomics je souhrnný název ekonomických reforem započatých Rogerem Douglasem, ministrem financí Nového Zélandu v letech 1984-1990, kdy byl současně po dobu dvou volebních období premiérem Nového Zélandu předseda Labour Party David Lange. Lze ji ve stručnosti charakterizovat jako restrukturalizaci a výraznou deregulaci novozélandské ekonomiky.

Před zahájením reforem, tedy v období před rokem 1984 byl Nový Zéland jednou z nejregulovanějších ekonomik v rámci vyspělého světa. Státní sektor byl velice rozsáhlý a zahrnoval energetiku, klíčové banky, telekomunikační společnosti a další. V rámci usilování vlády o ochranu domácí výroby před konkurencí ze zahraničí a snahy o zajištění zaměstnanosti docházelo k regulaci cen, mezd, dividend, nájemného a úroků. Existovala též povinnost pro finanční instituce nakupovat státní obligace. Stát prostřednictvím vydávání dovozních licencí a vysokých dovozních cel kontroloval zahraniční obchod. Stát rovněž dotoval zemědělce a exportující průmyslové podniky (CONWAY 2002).

Tyto výše popsané kroky vláda učinila v reakci na negativní hospodářské šoky, kterými byla Velká krize ve 30. letech, ropné šoky v letech 70. letech a zejména pak vstup Velké Británie do Evropského hospodářského společenství v roce 1973, čímž Zéland ztratil volný přístup na tento trh, který byl zásadním odbytištěm jeho zemědělské produkce. V důsledku těchto změn došlo k izolaci Nového Zélandu od světového trhu, což vedlo k vysokým výrobním nákladům zboží v tuzemsku, omezené nabídce zboží na domácím trhu a v konečném důsledku ke ztrátě konkurenceschopnosti (HOLMES a WILEMAN 2017).

Reforma byla započata labouristickou vládou, ačkoli její charakter byl veskrze liberální a setkal se s kritikou některých členů středo-levicové vlády. Strategie reforem vychází z ideových východisek teorie veřejné volby, nové institucionální ekonomie,

ekonomie strany nabídky, chicagské školy, nové klasické ekonomie a neoliberalismu (GOLDFINCH 2004).

Labour party v rámci reformy usilovala o následující cíle: otevření ekonomiky světu (konkurenci), deregulaci, reformu trhu práce, vládní reformu, daňovou reformu a privatizaci. Základním předpokladem dosažení těchto cílů bylo zrušení regulace úrokových sazeb, zrušení restrikcí spojených s přílivem zahraničního kapitálu, zavedení volně plovoucího měnového kurzu a zrušení dotací a daňových úlev zemědělcům. V rámci těchto změn došlo k transformaci regulovaných trhů na trhy vysoce konkurenční, zrušení dovozních kvót a sestavení plánu na úplné zrušení cel do roku 2006. Vláda tímto též usilovala o zvýšení produktivity primárního sektoru a zároveň snížení jeho významného podílu na tvorbě HDP ve prospěch ostatních sektorů. Dalším důležitým bodem byla privatizace státních aktiv, která proběhla mezi lety 1988-99, a to v celkové hodnotě cca 10 miliard USD (GOLDFINCH 2004).

Těmito výše popsanými kroky vláda usilovala o zavedení tržního hospodářství s minimálním zasahováním ze strany státu a minimalizací subvencí. Tohoto bylo postupně dosaženo prostřednictvím odstranění veškeré cenové a mzdové regulace, zrušení regulace zahraničního obchodu, zrušení všech subvencí v rámci odvětví zemědělství a průmyslu, uzavření dohody o volném obchodu s Austrálií, deregulace v oblasti energetiky a přepravy, udělení větší autonomie centrální bance. Výrazně přispěla též daňová reforma, která zavedla daň ze zboží a služeb (12 % na veškeré spotřební zboží a služby) a současně přinesla zjednodušení daňové struktury, kde nejvyšší daňová sazba činila 33 %. Na základě předem stanovených plánů byly mezi lety 1996-1998 sníženy daně z příjmů. Též výrazně eliminovala výdaje spojené se správou daní (CONWAY 2002).

1990-1999 Jim Bolger

Volební období následující po dvou volebních obdobích, kdy vítězili Labouristé s Rogerem Douglasem v postu ministra financí, kdy byly implementovány výše popsané ekonomické reformy, dali voliči najevo svůj nesouhlas s příliš radikálními změnami prováděnými v rámci Douglasových reform, že zvolili opoziční stranu Nacionalistů v čele s Jimem Bolgerem, která přislíbila v reformě pokračovat avšak s ohledem na její sociální konsekvence, k čemuž došlo ve třech po sobě následujících volebních obdobích.

Zásadním dokumentem v rámci konceptu reformy bylo schválení tzv. *Fiscal Responsibility Act*, čili zákona o fiskální zodpovědnosti v roce 1994, který zakazuje deficity státního rozpočtu. Tento zákon měl pět klíčových zásad závazných pro ministra financí a to následující:

- Vládní dluh musí být udržen v rozumném rozsahu
- Operativní výdaje nesmí přesáhnout operativní příjmy
- Musí být udržena pozitivní hodnota státních aktiv (pojistka pro případ negativního šoku)
- Řízení fiskálních rizik v rozumné mezi
- Hodnota zdanění musí být do budoucna snadno předvídatelná

Často figurujícímu pojmu „rozumný“ není zákonem uložena přesná hodnota, nicméně předpokládá se, v případě vládního dluhu je hodnota pod 30 % HDP země.

Primárním účelem tohoto zákona bylo vytvoření fiskální disciplíny do budoucna i v případě vládnutí levicových stran či koalic (DALZIEL a LATTIMORE 2004).

Tvorba fiskální politiky na Novém Zélandu se vznikem zákona o rozpočtové odpovědnosti stává více konzistentní, jelikož tímto není dáno mnoho prostoru pro její zásadní změny. Tvorbu fiskální politiky rovněž zkomplikovala skutečnost, že v roce 1996 byl na Novém Zélandu změněn většinový volební systém na systém poměrného zastoupení, čímž se prosazování změn v hospodářské politice stalo problematickým, jelikož se v důsledku těchto změn dostávají do vlády i relativně malé strany a většina vlád od roku 1996 je koaličních. Situaci navíc komplikuje skutečnost, že na Novém Zélandu trvá volební období pouze tři roky.

V roce 1996, kdy dochází k výše zmíněné změně volebního systému a ani jedné ze stran se nyní nepodaří získat většinu, přičemž ve Sněmovně reprezentantů získává zastoupení větší množství menších stran (patrně z tabulky č. 4). Nacionalisté tedy utváří koalici s jednou ze čtyř malých stran, kterým se podařilo získat křesla ve sněmovně

reprezentantů - s konzervativní centristickou stranou New Zealand first (Commonwealth Secretariat 2015).

Bolgerovu hospodářskou politiku lze označit jako pokračující v neoliberalní reformaci nastolené předchozími vládami Labouristů, navzdory jejich kritice v předvolebním období. To se projevuje drastickými škrty ve veřejných výdajích v oblasti zdravotní péče a sociální politiky. Ve svém druhém funkčním období zmírňuje svou rétoriku a zvyšuje výdaje v oblasti zdravotní péče a školství.

1999 – 2008 Helen Clark

V následujících volbách v roce 1999 pak dochází k obratu a vítězí opoziční středo-levicová strana Labouristů. Znovu se opakuje situace vzniklá v předchozích volbách a žádné ze stran se nepodařilo získat většinu, dochází tak k vytvoření koalice mezi Labouristy a jednou ze čtyř menších stran, kterým se podařilo získat křesla ve Sněmovně reprezentantů – Alliance (středo-levicově orientovaná strana). Ve volbách v roce 2002 vítězná strana Labouristů získala o tři křesla více, než v předchozích volbách, zatímco opoziční Nacionální strana dosáhla velmi špatných výsledků ve volbách získkem pouze 21 % hlasů (Labouristi získali 41 % hlasů), což svědčí o všeobecné popularitě politiky strany Labouristů. Žádná ze stran opět nezískává většinu, a tak vítězná strana Labouristů vytváří koalici se stranou Progressive (středo-levicová až levicová strana), čímž ovšem nezískává většinu. Po vyjednávání získává podporu strany United Future (centristická strana) (Commonwealth Secretariat 2015). Obdobná situace pak nastává i ve volbách následujících v roce 2005, kdy vítězí strana Labouristů, která opět vytváří menšinovou koalici se stranou Progressive, za podpory stran New Zealand First a strany United Future, kdy předsedové obou těchto stran získávají ministerské posty ve vládě (Commonwealth Secretariat 2015).

Během těchto tří po sobě následujících období vlády Labouristické strany dochází k mírnému odklonu od doposud liberálního charakteru reform. Strana již před volbami avizovala zmírnění agresivní liberalizace, čímž si pravděpodobně získala řadu voličů. V praxi se jednalo o mírný odklon od rétoriky volného obchodu a došlo k mírnému zvýšení vládní podpory regionálního a průmyslového rozvoje a též výzkumu a vývoje. Dále došlo k mírnému navýšení výdajů v oblasti sociální politiky a též mírnému zvýšení daní z příjmu

pro vysokopříjmové skupiny. Tyto provedené změny se však vzhledem k jejich minimálnímu rozsahu na ekonomickém vývoji země nijak neprojevily (GOLDFINCH 2004, Commonwealth Secretariat 2015).

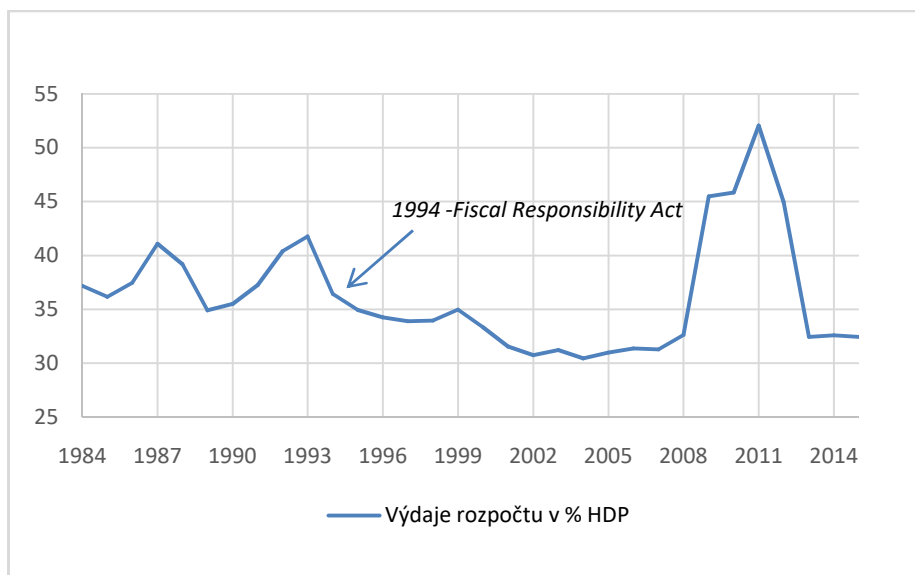
2008 - 2017 John Key

Volby v roce 2008 přináší změnu v podobě výhry Nacionální strany po třech obdobích vlády Labouristů, kdy Nacionální strana získává pouze o jedno křeslo méně, než je třeba k většině, rozhoduje se vytvořit koalici a povede menšinovou vládu za podpory tří ze šesti menších stran, jež získali zastoupení ve Sněmovně reprezentantů a to strany ACT (pravicová, klasicky liberální strana) a centristických stran United Future a Māori (strana bránící zájmy původních obyvatel) (Commonwealth Secretariat 2015). Stejná situace se opakuje v následujících volbách v roce 2011 a 2014 přičemž v roce 2011 straně k většině schází dvě křesla (Commonwealth Secretariat 2015).

Hospodářská politika kabinetu Johna Keye je ovlivněna hospodářskou krizí, přičemž obrat vývoje nastal krátce po nástupu Keye do funkce. Keyova vláda provedla několik odvážných opatření ve snaze čelit obratu v ekonomickém vývoji, jako například snížení daní z příjmů z původních 39 % postupně až na 33 %, což se ovšem projevilo enormním zvýšením výdajů. V roce 2013 po zklidnění ekonomické situace se však úroveň výdajů vrací na původní předkrizovou úroveň 32 %.

Následující graf č. 8 shrnuje vývoj vládních výdajů ve sledovaném období mezi lety 1984-2014, přičemž jejich vývoj je následně komentován v kontextu hospodářských a legislativních změn a v návaznosti na politický cyklus.

Graf 8 - Vývoj státních výdajů Nový Zéland 1984-2015

Zdroj: vlastní zpracování dle Wolrdbank a New Zealand Treasury

Úroveň vládních výdajů se pohybuje v intervalu mezi 30 až 52 %, přičemž převážná většina hodnot se pohybuje v intervalu mezi 30 a 40 %, je však třeba brát ohled na příčiny výkyvů ve výdajích, které jsou buď to exogenního charakteru, nebo v důsledku reakce ekonomiky na agresivní reformy. V posledních 20 letech se úroveň výdajů drží stabilně v intervalu mezi 30 a 35 %, s výjimkou výdajového šoku v podobě hospodářské krize mezi lety 2008-2011. Tato úroveň výdajů je dlouhodobě nejnižší ze zvolených subjektů.

S přihlédnutím k faktu, že v roce 1994 byl vydán výše zmíněný zákon o fiskální zodpovědnosti, lze předpokládat, že vliv politického cyklu je tímto eliminován. Z grafu č. 8 jasně vyplývá, že po roce 1994 dochází k výrazné eliminaci v kolísání výše poměru státních výdajů vůči HDP.

Ve srovnání s obdobím do tohoto roku dochází ve funkčním období 1984-1987 v jeho druhé polovině (tedy rok před následujícími volbami) k výraznému zvýšení výdajů a to ze 36 % HDP na 41 %, stejně tak v období 1990-93, kdy za volební období došlo ke zvýšení z 35 % na 41 %. V obou případech se tedy může jednat o vliv politického cyklu.

Ačkoli je situace komplikovaná poměrně krátkým funkčním obdobím a poměrně vysokým zastoupením menších politických stran je z tabulky č. 4 patrné, že dvě největší strany – Nacionalisté a Labouristi zpravidla obhajují svůj mandát po dobu tří volebních období (viz tabulka č. 4). Graf zobrazující strukturu výdajů tedy lze posuzovat z této perspektivy, tedy z perspektivy intervalů, kdy vládla levicově či pravicově orientovaná vláda.

Z pohledu politické orientace strany, jež v jednotlivých intervalech vládla, nelze pozorovat výraznější vliv na úroveň výdajů v poměru k HDP, na rozdíl například od Francie, kde se rysy levice i pravice zřetelně projevují, a to i v období před implementací *Fiscal responsibility act*. Politika aplikovaná levicovou stranou Labouristů za vlády Rogera Douglase má silně liberální charakter. Výkyvy v podobě nárůstu poměru výdajů vůči HDP lze vysvětlit jako důsledek reformní politiky, která navíc mezi lety 1984-1990 za vlády Labouristů a Rogera Douglase byla rychlá a agresivní, což se též projevilo zpomalením růstu HDP, nikoli však exogenními vlivy na tuzemskou politiku. Výrazné zvýšení výdajů je též způsobeno zvýšením nezaměstnanosti v důsledku privatizace mnoha státních podniků, které ve snaze zvýšit svou efektivitu přistoupili k propouštění zaměstnanců. V tomto roce též díky privatizaci a daňové reformě výrazně vzrostly příjmy, proto se podařilo dosáhnout vyrovnaného rozpočtu. Ke zvýšení výdajů před volbami však dochází ve čtyřech z pěti funkčních období labouristické strany, přičemž v jednom případě ji lze obhájit nepříznivou globální hospodářskou situací. V prvních dvou případech, tedy v období zahájení implementace ekonomických reforem lze argumentovat tím, že daná vláda po celé své funkční období podnikala nepopulární opatření, což by mohlo mluvit proti vlivu politického cyklu, nicméně zcela ho nevylučuje.

Vláda středo-pravicové Nacionální strany mezi lety 1990-1999 udržovala stabilní úroveň výdajů s mírně klesajícím trendem s výjimkou nárůstu mezi lety 1990-1993, který

byl způsoben externími vlivy na tuzemskou politiku, konkrétně recesí v Austrálii, která postupně postihla i tuzemskou ekonomiku. Další odklon od klesajícího trendu pak nastal mezi lety 1998-1999 jako reakce na další exogenní vliv, kterým byla Asijská měnová krize v polovině roku 1997 (GOLDFINCH 2004).

Ke zvýšení výdajů ke konci volebního období dochází u dvou z pěti funkčních období strany, přičemž v obou případech lze zvýšení výdajů ovlivnit nepříznivou hospodářskou situací nadnárodního charakteru.

Z celkového počtu deseti ukončených volebních období k růstu výdajů ke konci tohoto období dochází v šesti případech, přičemž ve třech z nich to lze vysvětlit nepříznivou hospodářskou situací nadnárodního charakteru. Vliv politického cyklu lze považovat za nevýrazný s přihlédnutím k výše popsanému institucionálnímu zázemí pro tvorbu fiskální politiky.

Po implementaci *Fiscal responsibility act* pak dochází ke zřetelnému zmírnění výkyvů a nelze pozorovat výrazné projevy pravicově či levicově orientované fiskální politiky. Kromě výše objasněného výkyvu s vrcholem v roce 1999 je pak nejvýraznějším výkyvem období mezi lety 2008-2013, které je způsobeno světovou hospodářskou krizí, jež způsobila jak pokles růstu HDP, tak výrazné zvýšení státních výdajů a též snížení příjmů v důsledku ekonomických opatření přijatých vládou ve snaze čelit krizi (viz. hospodářská politika Johna Keye). V roce 2011 rovněž došlo na Novém Zélandu k ničivému zemětřesení, které se také projevilo na výši vládních výdajů. V roce 2013 se však daří dostat na původní hodnotu roku 2008, tedy 32 %.

4.3.3 Regresní analýza – Nový Zéland

Na Následující část je věnována výsledkům korelační a regresní analýzy v případě Nového Zélandu. Tato analýza byla rovněž provedena na průměrných hodnotách salda za konkrétní volební období, a celkové změně HDP od počátku volebního období do jeho konce ve snaze eliminovat efekt zpoždění a lépe reflektovat vládní politiku jako celek.

V rámci korelační analýzy byla stanovena následující závislost:

$$\text{Pearsonův korelační koeficient } r = 0,71$$

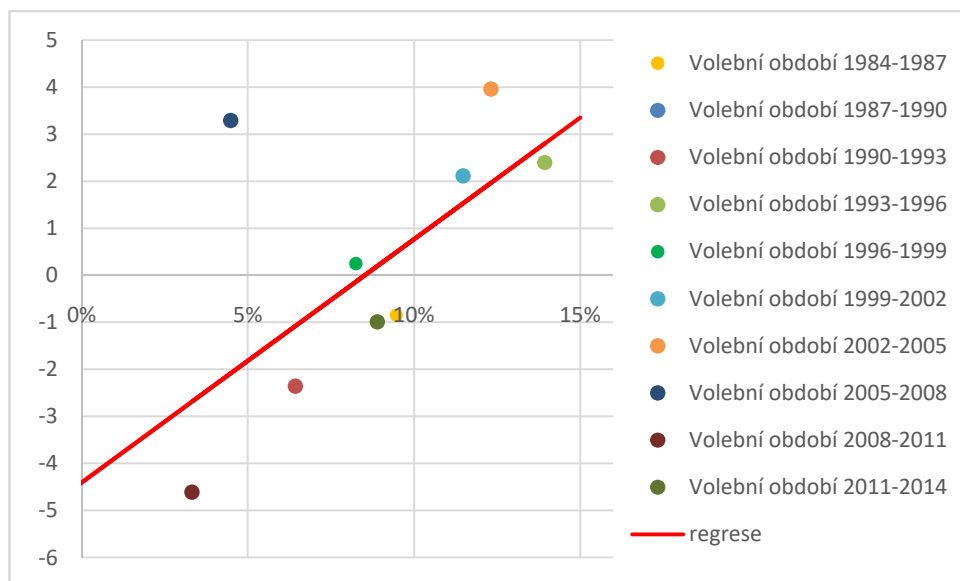
čili hodnota na pomezí střední a velké síle asociace.

Výsledkem jednoduché regresní analýzy je lineární regrese dle následující regresní funkce:

$$y = 51,6793 * x - 4,4019$$

Následující graf č. 9 zobrazuje výsledky provedené regresní analýzy závislosti salda státního rozpočtu na růstu reálného HDP.

Graf 9 – Výsledky regresní analýzy - Nový Zéland

Zdroj: vlastní zpracování dat World Bank

Z grafického znázornění regresní funkce lze usoudit vztah nepřímé úměrnosti mezi růstem HDP a deficitem státního rozpočtu v dlouhém období.

Jelikož prostřednictvím regresní či korelační analýzy není možné určit, která z veličin je závislou, lze výsledky regresní analýzy interpretovat dvěma způsoby.

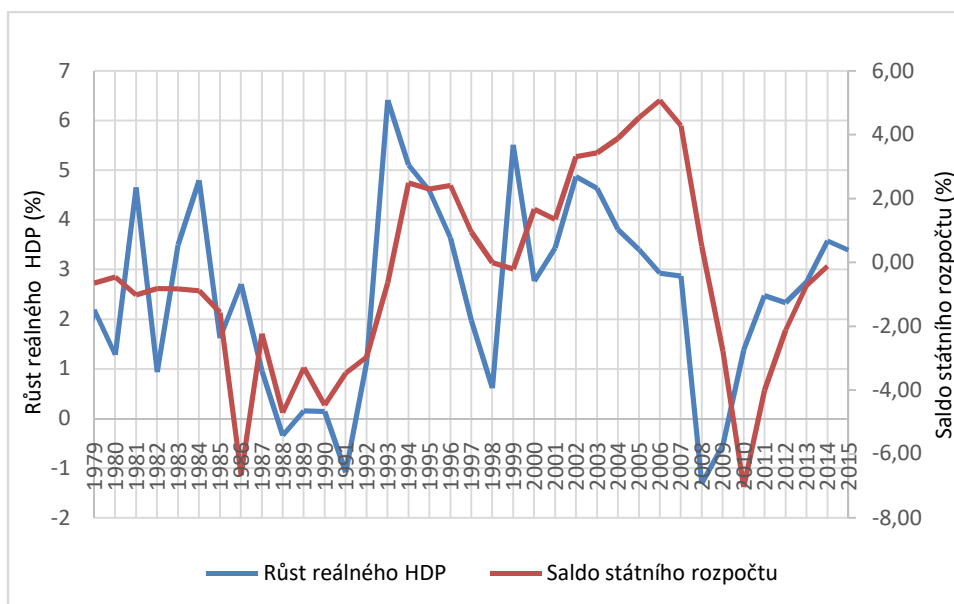
Konkrétní závislost veličin lze odvodit z níže uvedeného grafu č. 10. Na základě viditelného efektu zpoždění lze usoudit, že se spíše jedná o závislost salda státního rozpočtu na vývoji HDP. V případě Nového Zélandu je situace specifická zákonem o rozpočtové zodpovědnosti, který vedl k zvýšení závislosti salda rozpočtu na vývoji HDP, jelikož je výše výdajů státního rozpočtu odvislá od výše příjmů, jelikož ta je úzce provázána s úrovní HDP. Dá se však předpokládat, že se tyto veličiny ovlivňují vzájemně vztah závislosti proto není jednoznačný.

V případě provedení korelační analýzy pro jednotlivá data napříč volebními obdobími (viz graf č. 10) byla stanovena následující závislost:

$$\text{Pearsonův korelační koeficient } r = 0,487$$

čili středně silná závislost, přičemž ve srovnání s výsledkem předchozí analýzy, kdy Pearsonův korelační koeficient dosáhl hodnoty $r = 0,7$, je patrný výrazný vliv efektu zpoždění na výsledky regresní analýzy.

Graf 10 - Vývoj HDP a salda státního rozpočtu – NZ 1979-2015

Zdroj: vlastní zpracování dle World Bank

4.4 Shrnutí a diskuze

Na Zvolené subjekty jsou v rámci hodnocení prostřednictvím makroekonomického ukazatele HDP per capita v žebříčku zemí OECD v roce 2015 umístěny na relativně blízkých příčkách, přičemž nejvýše umístěnou je Velká Británie na 17. místě, následována Francií na 18. místě a Novým Zélandem na 20. místě. V rámci hodnot dalších ekonomických ukazatelů se však zřetelně odlišují a to zejména v důsledku odlišných strategií hospodářské politiky.

Ukazatel, ve kterém se země zásadně lišily v roce 2015, je zejména zadluženost, kdy nejvyšších hodnot dluhu v poměru k HDP dosahuje Francie, s poměrem 97 % HDP, následována Velkou Británií s poměrem 89 % a s velkým odstupem Novým Zélandem se státním dluhem činícím 31 % HDP.

Pro ilustraci rozdílné hospodářské politiky analyzovaných zemí poslouží následující grafika č. 11 zobrazující rozdílné úrovně vládních výdajů jednotlivých zemí, přičemž na počátku 80. let se u všech subjektů pohybovali na přibližně stejné úrovni. V průběhu 80. let a první poloviny let 90. pak dochází k dynamickému rozkolu vývoje v důsledku prováděných ekonomických reforem v případě Nového Zélandu a Velké Británie, kde dochází k liberalizaci hospodářské politiky a tržního prostředí, přičemž v druhé polovině 90. let se vývoj relativně stabilizuje s výjimkou globálních tržních šoků. V případě Británie můžeme pozorovat trend mírného nárůstu veřejných výdajů, zatímco Nový Zéland je specifický uzákoněním vyrovnanosti státního rozpočtu, v důsledku čehož se vývoj výdajové strany rozpočtu stává podstatně méně dynamickým. V případě Francie lze pozorovat konstantní rostoucí trend vládních výdajů při jejich relativně vysoké úrovni, která je logickým důsledkem dirigistické role státu v hospodářské politice a relativně rozsáhlé sociální politiky zavedené zejména na počátku 80. let, k jejíž regulaci nikdy nebylo přistoupeno dlouhodoběji ať už z důvodů silné role odborů, nebo neochoty podnikat nepopulární politická rozhodnutí.

Kompletní obraz hospodářské politiky subjektů dokresluje v grafu č. 11 grafika zobrazující procentuální podíl příjmů státního rozpočtu vůči HDP. V případě

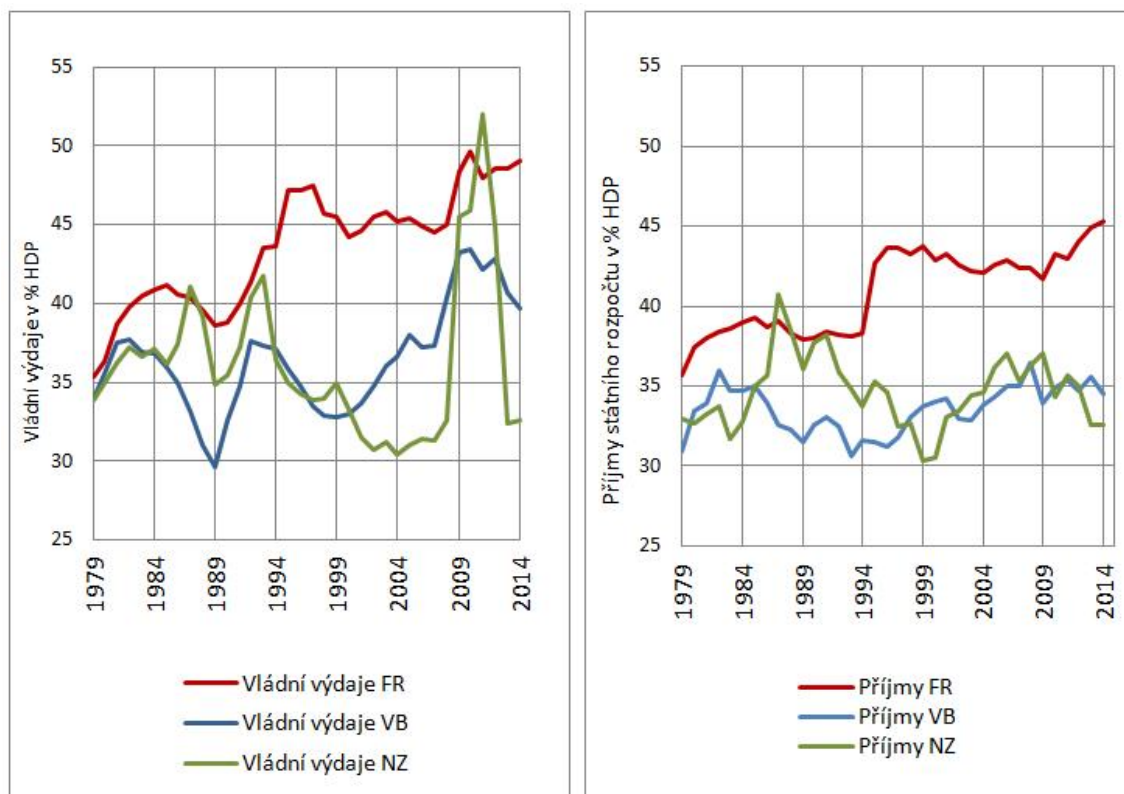

Velké Británie je třeba si povšimnout v minulosti vyšší úrovně výdajů než úrovně příjmů zejména v posledních letech, v důsledku čehož má Británie relativně vysoký poměr státního dluhu vůči HDP, navzdory neokonzervativnímu charakteru hospodářské politiky. Tento nepoměr je způsoben zejména razantním rozdílem mezi těmito dvěma veličinami v posledních deseti letech, který byl způsoben negativním vývojem globální hospodářské situace. V případě Francie je úroveň nejvyšší a koresponduje s nejvyšší úrovní poměru výdajů vůči HDP. V případě Zélandu je poměr příjmů a výdajů z dlouhodobého hlediska nejvyrovnanější, výdaje však stále tvoří převis, je však patrné úsilí o snížení daňové zátěže v duchu liberálního charakteru hospodářské politiky.

Z hlediska daňového zatížení je pak Francie s podílem 50 % první ze subjektů. Velká Británie na druhém místě s hodnotou, která se pohybuje přibližně 5 % pod průměrem zemí OECD. Nový Zéland má v posledních 6 letech nejnižší daňovou zátěž ze zemí OECD (OECD 2017).

Koncept hospodářské politiky se silně projevuje v reakci jednotlivých vlád na ekonomickou krizi započatou v roce 2008, kdy nárazově nejvyšších výdajů dosahuje Nový Zéland, při současném nejdramatičtějším snížení daňových výnosů v důsledku snížení daňových sazeb, ke kterému přistoupila tehdejší vláda v reakci na zhoršující se globální ekonomickou situaci. Zéland se však v relativně nejkratší době vrací do původních hodnot. Velká Británie v tomto ohledu přistupuje pouze ke krátkodobému zvýšení výdajů, při nepatrném zvýšení daňového výnosu, který se však v relativně krátké době vrací k původním hodnotám. Francie neopouští celkový rostoucí trend a úsilí o návrat k původním předkrizovým hodnotám veřejných výdajů není na základě dostupných dat patrné.

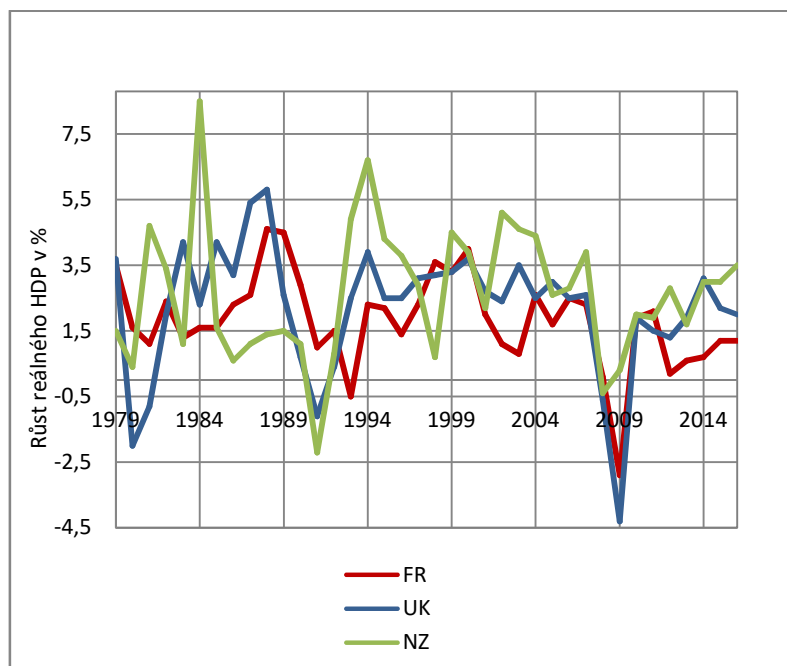
Graf 11 - Výdaje a příjmy státního rozpočtu -srovnání

Zdroj: vlastní zpracování dle databáze Wolrdbank

Efektivitu jednotlivých strategií hospodářské politiky pak nejlépe dokládá ukazatel hospodářského růstu zobrazený v grafu č. 12, kde nejen za posledních deset let dominuje Nový Zéland, což svědčí o dynamice jejího hospodářství. Druhý nejvyšší růst reálného HDP vykazuje Velká Británie. Dlouhodobě nejnižší úroveň růstu dosahuje Francie. Zajímavým bodem na grafu č. 12 je hospodářská krize započatá v roce 2008, kdy byl Nový Zéland z hlediska růstu nejméně zasažen než ostatní subjekty. Toto lze přisuzovat liberálnímu přístupu tehdejší vlády k dané situaci, která přistoupila ke snižování daní. Po zklidnění hospodářské situace pak začíná docházet k rozdílnému vývoji úrovně růstu reálného HDP, kdy Francie zaostává o procento až dvě za Novým Zélandem a Velkou Británií. V těchto letech dochází u Francie jak k nárůstu podílu vládních výdajů na HDP, tak podílu daňových příjmů, zatímco v případě Velké Británie dochází k razantnímu snižování poměru výdajů a jen k velmi malému zvýšený výdajů (které se vrací na původní předkrizovou úroveň v roce 2014).

Graf 12 – Vývoj růstu reálného HDP - srovnání

Zdroj: vlastní zpracování dat OECD

Z hlediska vývoje hospodářské politiky se u všech subjektů projevuje společný trend přibližování hospodářské politiky praktikované politickými stranami polarizovanými v rámci politického spektra směrem ke středu, v důsledku čehož dochází k současnému úsilí o liberalizaci tržního prostředí za současné snahy zajištění širokého spektra sociálních potřeb. Což ve výsledku vede ke vzniku deficitního stylu hospodaření, neboť výše popsané tendence předpokládají snižující se úroveň příjmů při zvyšující se úrovni výdajů.

Z hlediska vlivu politického cyklu na výdajovou stránku hospodářské politiky země se v nadpoloviční většině ukončených volebních období projevilo zvyšování výdajů před jejich koncem, přičemž takřka u poloviny těchto případů lze ono zvýšení vysvětlit nepříznivým hospodářským vývojem nadnárodního charakteru, který však nevyklučuje vliv politického cyklu. U všech subjektů lze tuto tendenci pozorovat převážně u levicových vlád, pro které je však zpravidla typické konstantní zvyšování výdajů. V případě Francie lze možný vliv politického cyklu identifikovat ve třech z pěti ukončených volebních období. U jednoho z nich lze tento nárůst vysvětlit globálně nepříznivou hospodářskou situací. V případě Británie je z celkového počtu osmi ukončených volebních období vliv politického cyklu možno identifikovat u čtyř z nich, přičemž ve dvou případech lze nárůst

výdajů dát do souvislosti s nepříznivým hospodářským vývojem v nadnárodním měřítku. V případě Nového Zélandu z celkového počtu deseti ukončených volebních období k růstu výdajů ke konci tohoto období dochází v šesti případech, přičemž ve třech z nich to lze vysvětlit nepříznivou hospodářskou situací nadnárodního charakteru. Vliv politického cyklu lze v tomto případě považovat za nepravděpodobný vzhledem k výše popsanému institucionálnímu zázemí pro tvorbu fiskální politiky.

Z hlediska výsledků korelační analýzy provedené na průměrných hodnotách výdajů za volební období a hodnotě celkové změny HDP za dané období nejvyšší závislosti mezi saldem státního rozpočtu a HDP Francie s hodnotou Pearsonova korelačního koeficientu $r = 0,9$, čili velmi silnou korelaci. Tento výsledek lze vysvětlit vysokým procentuálním podílem výdajů v poměru k HDP. Druhé nejvyšší hodnoty $r = 0,71$, čili hodnotu na pomezí hranice středně silné a velmi silné korelace, dosahuje Nový Zéland, což lze vysvětlit prostřednictvím zákona *Fiscal responsibility act*, který uzákonil vyrovnanost státních rozpočtů, v důsledku čehož se výše výdajů odvíjí od výše příjmů, která je úzce spjata s vývojem HDP. Velká Británie dosahuje průměrné hodnoty $r = 0,53$, kdy lze míru závislosti označit za středně silnou.

V případě korelační analýzy provedené na hodnotách v jednotlivých letech zůstává pořadí zachováno. U všech subjektů dochází ke snížení hodnot závislosti v porovnání s předchozí analýzou, což potvrzuje vliv efektu zpoždění, a zároveň potvrzuje, že zprůměrováním hodnot v návaznosti na politický cyklus došlo ke zpřesnění analýzy.

Regresní analýza stanovila metodou nejmenších čtverců regresní funkci charakterizující vztah mezi deficitem státního rozpočtu a ekonomickým růstem jako nepřímou úměrnost, kdy v dlouhém období platí, že s růstem deficitu, čili negativním saldem státního rozpočtu dochází ke zpomalení růstu HDP. Negativní vliv deficitu v dlouhém období je vzácnou styčnou plochou jak teoretiků vycházejících z myšlenek Keynesa, tak i monetaristů, přičemž ti jsou zastánci negativního vlivu fiskálních stimulů jako takových. Postkeynesiánský ekonom H. P. Minsky, který ve své *hypotéze o finanční nestabilitě decentralizovaného tržního hospodářství* vyslovuje domněnku, že vládní intervence mající za úkol působit proti poklesu zisků ve snaze zvýšit investice v ekonomice a to i na úkor deficitů státního rozpočtu sice působí proticyklicky, nicméně

v konečném důsledku způsobují pokles produktivity práce (udržuje při životě investice, které by za jiných okolností nebyly životaschopné) a způsobuje inflaci. Minsky tedy označuje inflaci a pokles tempa růstu produktivity práce, která přímo souvisí s tempem růstu HDP za důsledek podpory zisků prostřednictvím vládních deficitů. V konečném důsledku tedy tvrdí, že stagflace je důsledkem proticyklického intervencionismu a silné angažovanosti vlády (SOJKA 2010). Zde lze nalézt shodu s neoklasickou kritikou keynesiánství, a také s názory M. Friedmana jakožto čelního představitele monetarismu a zároveň koresponduje s poznatky zjištěnými v této práci.

5 Závěr

Názory na vliv deficitu státního rozpočtu na vývoj HDP rozdělují odbornou veřejnost na tři základní skupiny a to na teoretiky uznávající myšlenky J. M. Keynesa, kteří deficit vnímají jako důsledek stimulace ekonomiky v době recese a nepovažují ho tedy za negativní, dále zastánce klasické ekonomie, kteří jej vnímají jako negativní pro jeho vliv na investice v důsledku růstu úrokové míry a zastánce teorie ricardiánské ekvivalence předpokládající, že v konečném důsledku je vliv deficitu neutrální. Žádná z teorií není dosud přijímána bez výhrad. Empirické poznatky nepřinášejí jednoznačné závěry o správnosti výše popsaných přístupů k této problematice a ve svých závěrech se liší.

Cílem této práce byla identifikace vztahu mezi saldem státního rozpočtu a vývojem HDP v případě Francie, Velké Británie a Nového Zélandu, čehož bylo dosaženo prostřednictvím korelační a regresní analýzy dat z databáze World Bank. Subjekty byly záměrně zvoleny jako zástupci různých koncepcí hospodářské politiky ve snaze komplexněji posoudit její vliv na růst HDP. Francie, jakožto zástupce intervencionistické koncepce s patrným vlivem myšlenek J. M. Keynesa, dále Velká Británie, jako představitel neokonzervativní koncepce s patrným vlivem myšlenek M. Friedmana a Nový Zéland, jako příklad radikální ekonomické restrukturalizace inspirované novou klasickou ekonomikou, chicagskou školou a ekonomikou strany nabídky, kde v roce 1994 došlo k uzákonění rozpočtové odpovědnosti.

Korelační analýza průměrných hodnot za volební období prokázala v případě Francie a Nového Zélandu velmi silný vztah mezi veličinami s hodnotami pro Francii $r = 0,9$ a pro Nový Zéland $r = 0,7$, (kdy $r = 1$ je přímá závislost). V případě Velké Británie pak středně silný vztah závislosti s hodnotou $r = 0,53$. Korelační koeficienty v rámci analýzy souboru dat s průběžnými hodnotami (bez průměrování) byly ve všech případech nižší, čímž prokázaly její zpřesnění pomocí užití průměrných hodnot. Tyto hodnoty se u všech zemí pohybují v pásmu střední korelace.

Jednoduchá lineární regresní analýza stanovila metodou nejmenších čtverců vztah nepřímé úměrnosti mezi negativním saldem státního rozpočtu a růstem HDP, kdy v dlouhém období platí, že s růstem deficitu dochází ke zpomalení růstu HDP.

Nedostatkem obou výše zmíněných analýz je neschopnost určit závislou a nezávisle proměnnou. Ve snaze specifikovat vztah těchto dvou veličin je užito efektu zpoždění, kdy při grafickém znázornění vývoje obou veličin za pomoci spojnicového grafu lze posoudit, která z obou veličin reaguje se zpožděním a označit ji tak za závislou. Jednoznačný vztah závislosti se nepodařil určit u žádného ze subjektů, zpravidla však dochází k efektu zpoždění u salda státního rozpočtu. Na základě charakteru problematiky se dá předpokládat, že se proměnné ovlivňují vzájemně. Prokázaný vztah jejich vzájemné závislosti je třeba zohlednit při tvorbě fiskální politiky zejména pak ve smyslu přizpůsobení výše výdajů výši příjmů, která do značné míry souvisí s vývojem HDP a deficitní hospodaření státu legitimizovat pouze v období tržních šoků a to jen v krátkodobém časovém horizontu. Dlouhodobý deficitní styl hospodaření vede ke zpomalení hospodářského růstu, jak bylo prokázáno regresní analýzou.

Aspekt, který zásadně ovlivňuje podobu fiskální politiky, je volební cyklus. V této práci byl jeho vliv zkoumán na úrovni posuzování výše vládních výdajů, se zaměřením na jejich zvyšování na konci funkčního období jednotlivých vlád. Jeho vliv bylo možné pozorovat přibližně v polovině případů, zejména pak u vlád s levicovou orientací v rámci politického spektra, pro které je ovšem rostoucí trend v oblasti výdajů typický zpravidla po celé funkční období. Ve snaze eliminovat mylnou interpretaci vývoje výdajové stránky státního rozpočtu bylo zhodnocení provedeno v kontextu soudobé hospodářské situace. Vzhledem ke komplexnosti problematiky vládních výdajů však nelze ostatní vlivy jednoznačně vyloučit a vliv politického cyklu s jistotou identifikovat.

Z hlediska hospodářské politiky se u všech subjektů projevuje společný trend přibližování stran polarizovaných v rámci politického spektra směrem ke středu, kdy dochází k usilování o liberalizaci tržního prostředí při současné snaze zajištění blahobytu sociálního státu, což ve výsledku vede ke schodkovému stylu hospodaření, neboť výše popsané tendence předpokládají nižší úroveň příjmů a vyšší úroveň výdajů.

Bez ohledu na odlišné přístupy teoretických konceptů k problematice účinnosti fiskálních stimulů a deficitnímu hospodaření státu společným závěrem všech je předpoklad umoření veřejného dluhu a to buď generacemi současnými, nebo budoucími, což je v praktické rovině hospodářské politiky často opomíjený fakt. Na příkladech subjektů zvolených v této diplomové práci je patrné, že rozpočtová odpovědnost ekonomice z dlouhodobého hlediska prospívá, jedná se však o dlouhodobý proces předpokládající konzistenci hospodářské politiky a vůli zejména ze strany voličů.

7 Seznam použitých zdrojů

AGÉNOR, P. R. 2004. *The economics of Adjustment and Growth*. Cambridge: Harvard University Press, 2004. str. 784. ISBN 0-674-01578-9.

AGÉNOR, P. R. 2000. *The Economics of Adjustment and Growth*. San Diego: ACADEMIC PRESS, 2000. str. 731. ISBN 0-12-044555-7.

ALESINA, A. a GIAVAZZI, F. 2008. *The Future of Europe: Reform or Decline*. Cambridge : MIT Press, 2008. str. 200. ISBN 978-02-6251-204-6.

BANKOWICZ, M. 2002. *Demokraté a diktátoři*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. str. 422. ISBN 80-86432-21-1.

BARRO, R. J. 1997. *Macroeconomics*. 5. Cambridge: The MIT press, 1997. str. 896. ISBN 978-0-262-02436-5.

BEARCE, D. 2007. *Monetary Divergence: Domestic Policy Autonomy in the Post-Bretton Woods Era*. www.researchgate.net. [Online] 2. unor 2007. [Citace: 30. leden 2017.] https://www.researchgate.net/publication/37704868_Monetary_Divergence_Domestic_Policy_Autonomy_in_the_Post-Bretton_Woods_Era. ISBN 978-04-7202-309-7.

BECKER, S. G. 1993. *Human Capital – A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education*. 3. London: The University of Chicago Press, 1993. str. 412. ISBN 0-226-04120-4.

BRČÁK, J. a SEKERKA, B. 2010. *Makroekonomie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. str. 292. ISBN 978-80-7380-245-5.

BUCHANNAN, J. M. 2000. *Democracy in Deficit*. Indianapolis: Liberty Fund, 2000. str. 223. ISBN: 978-0865972285.

BUMBACHER, B. 2016. www.nzz.ch. Neue Zürcher Zeitung. [Online] 24. 06 2016. [Citace: 19. 02 2017.] https://www.nzz.ch/meinung/kommentare/brexit-brexit-ja-kommentar-ld.91222?mktcid=nled&mktcval=107_2016-6-24#login.

CABADA, L. a ŽENÍŠEK, M. 2003. *Vybrané příklady smíšených volebních*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2003. str. 156. ISBN 80-86473-44-9.

Commonwealth Secretariat. 2015. New zealand country profile. www.commonwealthofnations.org. [Online] 2015. [Citace: 18. 02 2017.] http://commonwealthofnations.org/yb-pdfs/new_zealand_country_profile.pdf.

Conservative Party. 1992. *The Best Future for Britain*. <http://politicsresources.net/>. [Online] 1992. [Citace: 2. Únor 2017.] <http://politicsresources.net/area/uk/man/con92.htm>.

CONWAY, P. 2002. *The New Zealand Experiment 1984 - 1999*. [Online] 2. 09. 2002. [Citace: 26. Leden 2017.] http://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/wemgehoertdiewelt/nze.pdf.

CUKIERMAN, A. H. a MELTZER, A. H. *A Political Theory of Government Debt and Deficits in Neocardian Framework*. 1989. 1989, American Economic Review, no. 9, str. 732.

DALZIEL, P. a LATTIMORE, R. 2004. *The New Zealand Macroeconomy – Striving for Sustainable Growth with Equity*. Oxford: Oxford University Press, 2004. str. 176. ISBN 978-01-9558-470-7.

DVORSKÁ-KRUPKOVÁ, L. 1994. *Teorie veřejné volby*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1994. str. 94. ISBN 80-7079-700-2.

DVOŘÁK, P. 2008. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008. str. 343. ISBN 978-80-7400-075-1.

Euromonitor International. 2016. *Economy, Finance and Trade: France*. 25. 11. 2016. Passport.

Euromonitor International. 2016. *Economy, Finance and Trade: New Zealand*. 24. 11. 2016. Passport.

Euromonitor International. 2016. *Economy, Finance and Trade: United Kingdom*. 25. 11. 2016. Passport.

Euromonitor International 2016. *Passport - France: Country Profile*. 25. 11. 2016. Passport .

Euromonitor International. 2016. *Passport - New Zealand: Country Profile*. 24. 12 2016. Passport .

Euromonitor International. 2016. *Passport- United Kingdom: Country Profile*. 25. 11. 2016. Passport.

FAJMON, H. 1999. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principa, 1999. str. 389. ISBN 80-85947-44-7.

FRIEDMAN, M. 1997. *Metodologie pozitivní ekonomie*. Praha: GRADA Publishing, Liberální institut, 1997. str. 20. ISBN 80-7169-521-1.

GOLDFINCH, S. 2004. *Economic reform in New Zealand: Radical liberalization in a small economy*. The Otemon Journal of Australian Studies, vol 30. 25. 14 2004, str. 98.

GOODLIFFE, G. 2015. *The Hollande Presidency: Promises and Pitfalls*. Research Gate. [Online] 03. 06. 2015. [Citace: 28. 01. 2017.] https://www.researchgate.net/publication/301552919_The_Hollande_Presidency_Promises_and_Pitfalls.

- GREGOR, M. 2005. *Nová politická ekonomie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005. str. 315. ISBN 80-246-1066-3.
- HAMERLÍKOVÁ, B. A MAAYTOVÁ, A. 2007. *Veřejné finance*. Praha: ASPI, 2007. str. 364. ISBN 978-80-7357-301-0.
- HENDL, J. 2012. *Přehled statistických metod - Analýza a metaanalýza dat*. Praha: Portál, 2012. str. 736. ISBN 978-80-262-0200-4.
- HLOUŠEK, V. a KOPEČEK, L. 2003. *Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie: Sborníky, svazek č. 16*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2003. str. 379. ISBN 80-210-3195-6.
- HOLMAN, R. 2005. *Dějiny ekonomického myšlení*. Praha: C. H. Beck, 2005. str. 539. ISBN 80-717-9380-9.
- HOLMES, J., W. A WILEMAN, T. 2017. *Toward Better Governance - Public Service Reform in New Zealand (1984- 94) and its Relevance to Canada*. World Bank. [Online] 27. 01 2017. [Citace: 19. 01. 2017.] <http://siteresources.worldbank.org/EXTFINANCIALMGMT/Resources/313217-1196229169083/4441154-1196275288288/4444688-1196275323246/TowardBetterGovernance-PublicServiceReform-NZ-Canada.htm>.
- KAGEL, J. H. a ROTH, A. E. 1995. *The Handbook of Experimental Economics*. New Jersey : Princeton University Press, 1995. str. 744. ISBN 978-0-691-05897-9.
- KEYNES, J. M. 1923. *Tract on Monetary Reform*. London : Macmillan and co, 1923. str. 220. ISBN 0521220963.
- KRUGMAN, P. 2015. *The austerity delusion*. theguardian.com. [Online] 29. 04 2015. [Citace: 25. 01. 2017.] <https://www.theguardian.com/business/ng-interactive/2015/apr/29/the-austerity-delusion>.
- Labour Party. 1996. *New Labour because Britain deserves better*. politicsresources.net. [Online] 1996. [Citace: 01. 02 2017.] <http://www.politicsresources.net/area/uk/man/lab97.htm>.
- LEVY, J. 2011. *The Return of the State? French Economic Policy Under Nicolas Sarkozy*. Research gate. [Online] 01. 02. 2011. [Citace: 27. 01. 2017.] https://www.researchgate.net/publication/228217181_The_Return_of_the_State_French_Economic_Policy_Under_Nicolas_Sarkozy.
- LIŠČÁK, V. a FOJTÍK, P. 1996. *Státy a území světa*. Praha: LIBRI, 1996. str. 1095. ISBN 80-85983-07-9.
- LIŠKA, V. 2002. *Makroekonomie*. Praha: Professional Publishing, 2002. str. 628. ISBN 80-8641927-4.

- LOMBARD, M. 1995. *A re-examination of the reasons for the failure of Keynesian expansionary policies in France, 1981-1983*. Cambridge Journal of Economics. 12. 04. 1995, str. 243.
- MANKIWI, G. 2002. *Macroeconomics*. New York: Worth Publisher, 2002. str. 608. 5th revised edition. ISBN 978-0716752370.
- MANKIWI, G. 2000. *Zásady ekonomie*. Praha: Grada Publishing, 2000. str. 690. ISBN 80-7169-891-1.
- MARBACH, J., R., KATZ, E. A., SMITH, E. 2006. *Federalism in America: an encyclopedia*. Westport : Greenwood Press, 2006. str. 808. ISBN 03-133-294-942.
- MERKEL, W. A. A., PETRING, A. 2008. *Social Democracy in Power: The Capacity to Reform*. London: Routledge, 2008. str. 328. ISBN 978-04-1566-387-8.
- MUELLER, D. 1997. *Perspectives on Public Choice*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. str. 790. ISBN 0-521-89475-1.
- OECD. 2017. data.oecd.org. *Inflation*. [Online] 2017. [Citace: 14. 02. 2017.] <https://data.oecd.org/price/inflation-cpi.htm>.
- OECD. 2016. *Unemployment rate*. data.oecd.org. [Online] 2016. [Citace: 13. 02 2017.] <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm>.
- Parliament.uk. 2016. Parliament.uk [online]. 18. 5. 2011 [cit. 2011-05-19]. Parliament of United Kingdom, *General Elections*. www.parliament.uk. [Online] 2016. [Citace: 18. 02. 2017.] <http://www.parliament.uk/about/how/elections-and-voting/general/>.
- PEKOVÁ, J. 2008. *Veřejné finance: úvod do problematiky*. Praha: ASPI, 2008. str. 580. ISBN 978-80-7357-358-4.
- ROVNÁ, L. 2004. *Kdo vládne Británii?* Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. str. 280. 80-86429-27-X.
- ROVNÁ, L. 1991. *Premiérka jejího veličenstva*. Praha: Nakladatelství Evropského kulturního klubu, 1991. str. 177. ISBN 80-85212-18-8.
- ŘÍCHOVÁ, L. 2002. *Úvod do současné politologie*. Praha: Portál, 2002. str. 208. ISBN: 978-80-262-0218-9.
- SAMUELSON, P.A. a NORDHOAUS, W. D. 2013. *Ekonomie*. 19 vydání. Praha: NS Svoboda, 2013. str. 715. ISBN 978-80-205-0629-0.
- SLANÝ, A. 2003. *Makroekonomická analýza a hospodářská politika*. Praha: C. H. Beck, 2003. str. 375. ISBN 80-7179-738-3.

SOJKA, M. 2010. *Dějiny ekonomických teorií*. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. str. 544. ISBN 97-8808-710-9212.

SOJKA, M. 1996. *Svět liberální ekonomie-M. Milton Friedman*. Edice portréty. Praha: Epoque, 1996. str. 80. ISBN 80-902129-2-1.

STEPHENS, P. 1995. *Politics and the pound: the Conservatives' struggle with sterling*. Philadelphia : Trans-Atlantic Pubns, 1995. str. 364. ISBN: 978-0333632963.

STIGLER, G. 1971. *The Theory of Economic Regulation*. The Bell Journal of Economics and Management Science. 1971, str. 90.

STIGLITZ, J. 2010. *The Non-Existent Hand*. London Review of Books. 22. 04. 2010. stránky 17-18.

ŠELEŠOVSKÝ, J. a BAKOŠ, E. 2004. *Slovník veřejných financí*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. str. 66. ISBN 80-210-3614-1.

TETŘEVOVÁ, L. 2008. *Veřejná ekonomie*. Příbram: Professional Publishing, 2008. str. 185. ISBN 978-80-86746-79-5.

The World Tourism Organization. 2016. *UNWTO Tourism Highlights, 2016 Edition*. www.e-unwto.org. [Online] 17. 6 2016. [Citace: 19. 02 2017.] <http://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284418145>. eISBN: 978-92-844-1814-5.

VAIL, M. 2009. *Recasting Welfare Capitalism Economic Adjustment in Contemporary France and Germany*. Philadelphia: Temple University Press, 2009. str. 248. ISBN 978-1-59213-968-2.

WALKER, P. 2016. *Philip Hammond to ditch George Osborne's economic targets*. theguardian.com. [Online] 3. 10. 2016. [Citace: 30. 01. 2017.] <https://www.theguardian.com/politics/2016/oct/03/philip-hammond-to-set-out-his-stall-for-balanced-budget-at-tory-conference>.

ŽENÍŠEK, M. 2007. *Commonwealth: politické systémy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. str. 276. ISBN 978-80-7380-078-9.